

Haitse Flönu

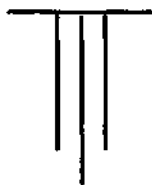
Aug/K

Nº 3
1 9 3 4
30 senti

Tallinna Linnapank

Tallinnas, Suur Karja 7
Télegr. aadr.: „Linnapank“

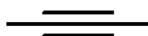
Dir. J. L. Jürgens 443-40
„ P. Kurvits 427-19
„ T. Loik 448-39
Operatsioonisaal ja raamatupidamise osakond 426-75

**Toimetab kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal**

Võtab kaupu oma aitadesse hoiule
ja annab nende vastu laene

A/S. TALLINNA LAEVAÜHISUS

Laevaomanikud ja laevaagendid, süte importöörid ja speditöörid.

Peakontor: Tallinn, Suur Karja 18, kõnetr. oma keskjaam nr. 426-90 (4 liini).

Osakonnad: Narvas, Pärnus ja Paldiskis — Telegrammi aadr.: „LAEVANDUS“.

Sütelaod: Tallinn, Meripuiestee nr. 3, kõnetraat nr. 456-38.

Tolliosakond ja ekspeditsioon: (Joh. Piika & Pojad) Tallinn, Suur Karja 18, kõnetraat:
kontoris nr. 426-90, tollil 460-06.

Laevatarvete kauplus;

Tallinn, Vana Sadama tän. 3, kõnetraat 456-38.

Laevaparanduse-töökojad:

Tallinn, Suur Patarei tän. 18/20, kõnetraat 441-80.

Sõjaväe Majandusühisus

Juhatus ja peakauplus

Tallinn, Vene t. 5, telef. 429-42

Osakonnad:

Tallinn, Kopli 21

„ S. Juhkentali 23

Tartu, Küüni 3, telef. 11-16

Võru, Jüri 24, telef. 1-29

Rakvere, Lai 17, telef. 79

Pärnu, Rüütli 27, telef. 2-97

Narva, Malmi 1, telef. 1-43

Rätsepa- ja kingsepa- töökojad

Tallinn, Lai 23—2, telef. 469-96

Spetsiaalsete vormi-
ja säärsaabaste töö-
koda kaitseleitlas-
tele ja kaitseväele

Alates 1. I 1934
on rätsepatöökoja
uueks meistriks se-
nine Vig. Sõjam.
Ühingu meister hra
J. Polikarpus

— Odavad hinnad —

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseleitlase peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt, telefon ametis 451-89, kodus 465-01.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.
Väljaandja: Kaitseleitlase Peastaap.
Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirja alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise- mised 60 kr.

Nr. 3

1934

SISUKORD:

Tiitel — Kindral J. Laidoner.

Kindr. J. Roska — Kindral J. Laidoner 50-aastane.

Major J. Tomson — Kaasaegsed kindral Laidonerist.

J. T. — Peavanem J. Laidoner ja Noored Kotkad.

E. O. — Miina Hermann 70-aastane.

E. P. — Raamat.

Kol.-lt. A. Balder: Suusküksustest.

Kpt. J. Ala: Ratsakaitseleitlased eel- posti-teenistuses.

J. Viigant: Vana Jogentagania selja- kutel.

o/ü.

SYSTEMA

Tallinn, Lai 9.

430-09.

430-09.

Soome ainuesindused:

Fiskars,
noakaup, vedruteras j. n. e.

Billnäs,
kirved, käsi- ning põllutöö- riistad.

Högfors,
email. supelvannid, kausid j. n. e.

Grundström,
rahakapid, soomusüksed j. n. e.

Väribon,
kirjutusmasina lindid, vär- vid.

Hermetic,
tuubid ja kapslid.

Teised ainuesindused:

Brunsviga,
arvutusmasinad.

Burroughs,
arvutus- ning raamatupida- mismasinad.

Remington,
kirjutus- ning raamatupida- mismasinad.

Roneo,
paljundusaparaadid ja -tar- bed.

Roto-Debego,
paljundusaparaadid ja -tar- bed.

Adrema,
adresseerimismasinad ja -tarbed.

Crusader,
kirjutusmasina tarbed.

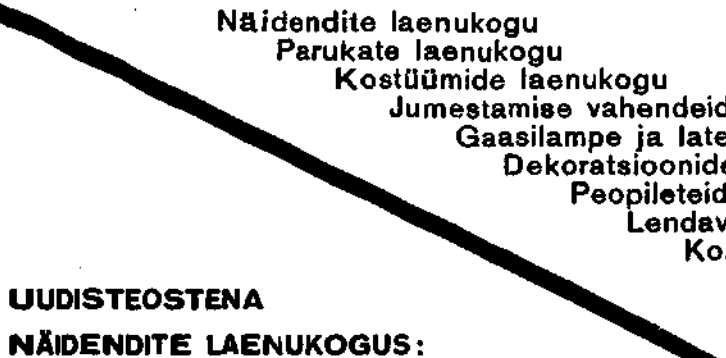
Pacent,
helifilmiaparatuurid.

Pikkand,
kartoteegid.
j n. e.

Eesti Haridusliidu
TEAATRITARVETE LADU

Tallinn, Suur Roosikrantsi 12.

Telefonid: juhatus 452-03; büroo ja teatritarvete ladu 452-02.

Näidendite laenukogu
Parukate laenukogu
Kostüümide laenukogu
Jumestamise vahendeid
Gaasilampe ja laternaid
Dekoratsioonide materjaale
Peopileteid ja kuulutusi
Lendava posti kaarte
Konfetit ja serpentiini
Kviitungiraamatuid
Liikmekaarte
Kontrolltähti

**UUDISTEOSTENA
NÄIDENDITE LAENUKOGUS:**

„Kangelane kalmult“ — V. Sarapik. 2-vaatuslik vaatemäng rahvuspühaks.

„Kasuisa“ — A. Tammann. Ühe armastuse lugu 3 vaatuses.

„Kiki ja Mall“ — B. Kangermann. Näidend 3 vaatuses.

„Kui põhjakaru ärkab“ — E. Post. Komöödia 3 vaatuses.

„Mäeküla piimamees“ — Ed. Vilde järgi dramatiseerinud A. Särev.
Näidend 3 vaatuses.

„Neltsid lampidega“ — Aug. Mälk. Komöödia 4 vaatuses

„Pilveristi“ — A. Tammann. Komöödia 3 vaatuses.

„Röövitud suudlus“ — V. Venti humoristlik moraaliprotsess 3 vaat.

„Suur saak“ — A. Brigaderi komöödia 5 vaatuses.

„Söed“ — A. Tammanni näidend 4 v. Eriti sobiv kaitseliidu pidudeks.

„Vaese mehe ututall“ — Aug. Mälk. Komöödia 4 vaatuses.

„Vidriku parun“ — A. Särev. Dramatiseering A. Tammanni romaani
järgi. Rahvatükk 3 vaatuses.

Õpetatud sulane“ — Rob. Luks. Komöödia 2 v.

Deklamatsioonide kogu I — H. Laur ja V. Vent. }

Deklamatsioonide kogu II — H. Laur ja V. Vent. }

Vaimse kultuuri päeva-
deks kohaste deklamat-
sioonide kogu.

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 3

Tallinnas, esmaspäeval, 12. veebruaril 1934

X aastakäik

KINDRAL J. LAIDONER

KINDRAL J. LAIDONER 50-AASTANE

TEMA TÖÖ JA TEGEVUS KAITSELIIDUS

Täna pühitseb kaitseliidu vanematekogu esimees ja „Noorte Kotkaste“ peavanem kindral Johan Laidoner 50. sünnipäeva.

Kindral J. Laidoneri esimesed kokkupuuted kaitseliiduga ulatuvad meie vabadussõja algpäevadesse. Tol saatustlikul ajastul, millal idast ja läänest sissetunginud vaenlased püüdsid lämmatada meie noort riiki, andsid kaitseliidu osad aluse mitmele meie nimekamaie väeosale, kes ruttasid vastu ähvardavale hädaohule. Vaenlase ülekaalu ees olid meie väed sunnitud taanduma. Väerind vajas rutulist abi ja toetust. Oli käimas sunduslik mobilisatsioon, kuid uutest mobiliseeritud moodustatud väeosade lahingukorda seadmine tarvitas pikemaajalist õpetust ja organiseerimist. Selleks puudus aga aeg. Kõrgelt hinnates vabatahtliku omakaitse tööd meie iseseisvuse tulekul ja vabadusheitluse esimestel päevadel tunnistas ülemjuhataja kindral J. Laidoner kohtadel töötavate kaitseliidu vabatahtlike salgad tõsiseks ja mõjuvaks toetuseks väerinnale. Tema käskkirjaga 29. dets. 1919. a. moodustati igas maakonnas nendest salkadest kaitsepataljonid ja saadeti ühe nädala jooksul rindele.

Et vabastada regulaarväeosi seljataguse teenistusest, pandi üldine sõjaline korrapidamine rinde seljaga terves riigis kaitseliidule. Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri käskkirjaga 3. apr. 1919. a. korraldati kaitseliit sellekohaselt ümber, kinnitati koosseisud ja anti ülesanded. Ühtlasi määrati kindlaks ka alluvuse vahekorrad ja õigused kaitseliidu liikmeil nende vabatahtliku teenistuskohuse ülesannete täitmisel.

Ka hiljem, kui tõsise hädaohu möödumisel kaitseliit oma riigikaitse ja korralduse ülesanded täielikult andis üle vastavatele alatistele organidele ja muutus vabatahtliku kodukaitse mõtte ja traditsioonide edasikandjaks ja alalhoidjaks, suhtus kindral J. Laidoner tähelepanelikult ja osavõtlikult kõigile kaitseliidu ettevõtetele ja algatusile.

Kindral J. Laidoneri tihedam otsene koostöö kaitseliiduga jätkub praeguse kaitseliidu reorganiseerimisega pärast enamlikku mässukatset 1. detsembril 1924. a. Juba mitu kuud enne 1. detsembril tundus õhk nagu elektriseeritud olevat. Omaaegse kaitseliidu tegelased tundsid, et seisukorra kindlustamiseks peaks kutsutama ellu rahvuslik vabatahtlik omakaitse, mis ulatuks võimalikult sügavamale üle kogu kodumaa ja seega paraliiseeriks otse avalikult tol ajal tegutsevate enamlike rakukeste õõnestustööd.

Kindral J. Laidoner, tol ajal riigikogu liige ja riigikaitse komisjoni esimees, tundis huviga kaasa nende uuendustele. Pärast 1. detsembril, tema teiskordselt kaitseväge ülemjuhatajaks olles, toimubki kaitseliidu reorganiseerimine. Oma käskkirjaga 17. dets. 1924. a. kinnitab ta isiklikult tema enda poolt antud juhtnööride kohaselt väljatöötatud kaitseliidu põhikirja ja ajutise organisatsiooni kava, määrates ametisse ka kaitseliidu ülema. Kandes hoolt, et kaitseliidu organiseerimistöö oleks edukas ja kaitseliit kujuneks välja aja nõuete ja riigihuvide kohaseks teguriks, määras ta oma käskkirjaga nr. 20 3. jaanuarist 1925. a. kindlaks organiseerimise põhimõtted ja vahekorrad teiste riigikaitse ja korralduse organisatsioonidega:

„Vabariigi Kaitseliidu organiseerimise ja tema väljakutsumise juures käsin kinni pidada järgmistest põhimõtetest:

Kaitseliit peab olema vabatahtlik, kindlate riigivõimude kodanikkude organisatsioon.

Kaitseliidu jõud peab seisma tema kindlas organisatsioonis ja alatises valmisolekus.

Sellepärast ei tohi kaitseliitu muuta alaliseks politseijõuks. Peab meeles pidama, et Kaitseliitu kuuluvad isikud täidavad kaitseliidu kohuseid oma alalise elukutse kõrval ja sellepärast ei või nad pühendada kaitseliidu teenistusele oma jõudu iga päev.

Kaitseliit peab oma organisatsiooni poolest valmis olema välja astuma igal momendil täies koosseisus või osaliselt, kui erakorraline olukord seda nõuab.

Tuletan meele kõikidele võimudele, kel on õigus kaitseliitu välja kutsuda, et kaitseliit peab olema rohkem meie riigikorra kaitse reserviks, kui alaliseks politsei- või sõjaliseks jõuks.

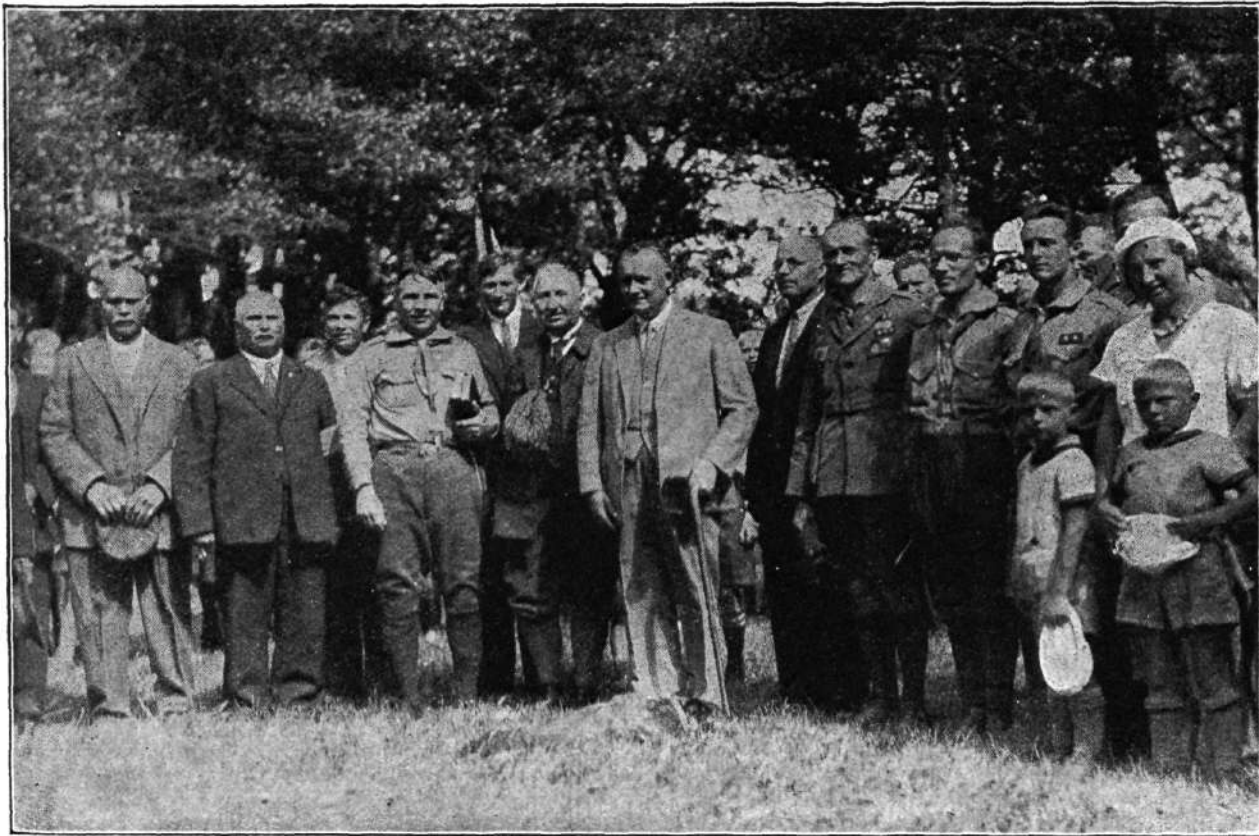
Sellepärast käsen kaitseliidu väljakutsumise juures alati meeles pidada, et kaitseliidu abiteenistust politseile ei tohi muuta alatiseks, mis vabatahtlises organisatsioonis võib ilmsiks tuua tüdimuse.

Selle asemel, et kaitseliitu rakendada alaliselt politseiteenistusse, on kasulikum seda organisatsiooni väljaastumiseks valmis pidada ja teda õpetada.

Kui ülemaltähendatud põhimõtted kaitseliidu organisatsioonis maksmata pannakse, siis on kindel, et meie kaitseliit igal momendil valmis on väljaastumiseks seadusliku riigikorra kaitseks ja kui erakorraliselt tarvis on — oma peale võtab ka kõige raskema vahi- ja politseiteenistuse“.

Väikeriikide kaitsevõimaluste ja korralduse põhjaliku tundjana hindab kindral J. Laidoner kõrgelt ja ustavalt seda osa ja tööd, mis kaitseliidul on täita oma kodumaa ja rahva vastu. Nii märgib ta oma käskkirjas nr. 23 8. jaan. 1925. a., arvustades 1. detsembril sündmusi kaitseliidu kohta:

„Ühes sellega selgus 1. detsembril, et meie ei

Kindral Laidoner kaitseliidu noorte õppelaagris Viimsis 1933. a. suvel.

tohiks seadusliku riigikorra ja julgeoleku kaitset panna ainult arvupoolest väikese sõjaväe ja politsei peale, vaid kõik riigitruud kodanikud peaksid jõudumööda sellele ligi aitama. Selleks on uuesti ellukutsutud vabatahtlik kaitseliidu organisatsioon. Julgen loota, et kaitseliit meil välja kujuneb tugevaks abijõuks meie seadusliku riigikorra ja julgeoleku kaitseks, nii nagu ta oli Vabadussõja päevil ja nagu ta ennast osalt juba ka näitas peale 1. detsembril“.

Et kaitseliit oma edaspidises tegevuses seda tunnustust on väärinud ja prognoosi teostanud, seda on kindral J. Laidoner mitmel ja mitmel korral veenvalt kinnitanud kaitseliidu töö edaspidisel hindamisel.

Lahkudes erakorraliste aegade möödumisel 8. jaanuaril 1925. a. kaitsvägede ülemjuhataja kohalt tuli kindral J. Laidoner kaitseliidu tegelikule elule veel ligemale. 1. märtsil 1925. a. astus Tallinnas ohvitseride keskkogu ruumides kokku kaitseliidu esimene üleriiklik kõrgem esinduskoosolek — keskkogu, kus otsustati kaitseliidu seljataga seisva ja toeks oleva seltskonna arvamise esindajaina kutsuda ellu viieteistkümnest silmapaistvaimast seltskonna- ja poliitikategelasest koosnev kaitseliidu vanematekogu. Kindral J. Laidoner valiti ühel häälel vanematekogu liikmeks.

Vanematekogu oma esimesel koosolekul 12. märtsil 1925. a. valis ta ühel häälel kogu esimeheks. Sellest ajast peale tänini on kindral J. Laidoner lakkama-

tult seisnud väsimata tööga ligidal oma autoriteetliku nõuga kõigile põhjapanevatele küsimustele kaitseliidus ja selle tegelikule elule.

Kui arutati kaitseliidu allutamise küsimust, seisis ta südikalt selle eest, et sel organisatsioonil kui ainulaadsel riiklikul alusel seisval apoliitilisel kodanike seltskondlikul omakaitse koondusel peab olema võimalikult suur *autonoomne* tegutsemis- ja arenemisvabadus. Ta väitis, et kaitseliidu mõtet ja põhikirja vaimu aluseks võttes peab kaitseliit oma põhikirja piires üldiselt tegutsema *iseseisvalt*, kuna kaitseliidu alluvus kaitseministrile käib vaid ta operatiivse tegevuse kohta, välja arvatud need küsimused, kus see alluvus põhikirjas eriti on ette nähtud, Kaitseliidu jaotus üksusteks peab rajatama territoriaalsuse põhimõttele. Selle organisatsiooni liikmeiks võivad olla kõik Eesti vabariigi kodanikud, keda kaitseliit tarviliseks leiab oma liikmeks vastu võtta. Üksikutest rahvustest koosnevad osad ei ole kaitseliidule soovitatavad.

Kui võeti vastu kaitseliidu riikliku toetuse seadus, siis tähendas kindral J. Laidoner, et see rahaline toetus on väike võrreldes sellega, mida kaitseliit riigikaitse organisatsioonina meie kodumaale tähendab ja vastu annab. Riigikogus sel puhul peetud kaitsekõnes ütles ta:

„On üldiselt kõigile arusaadav, et niisugustel tähtsatel momentidel kaitseliidu elus, nagu täna, kus tema toetussummade määramine päevakorras, peame kaitseliidu tarviduse peale vaatama täiesti lahtiste silmadega. Meie ei või panna oma sõjaväe peale neid lootusi, et ta sisemise julgeoleku kaitseks alati oleks tugev jõud. Meie võime ju tagasi minna pika teenistuseaja sisseseadmise juure, aga seda ei luba meie aineline jõud. Mida peame siis tegema? Peame otsima mingisugust teist jõudu, mille võime välja viia sisemise julgeoleku kaitseks. See teine jõud on poliitsei, aga meie teame jällegi, kuipalju see maksab. Nii siis meie olukord nõuab, et meie peame looma mingisuguse teise organisatsiooni. Sarnane organisatsioon tekkis meil kaitseliidu näol.

Mis on tema head küljed? Kõige esimene hea külg on see, et tema seisab koos nendest inimestest, kes vabatahtlikult ohverdavad oma jõu riigi julgeoleku kaitseks. Teine hea külg on see, et ta on odav. Fakt on see, et kaitseliidu organisatsioon maksab meil 720.000 krooni ja kaitseväge organisatsioon 18.000.000 krooni.

Riigi julgeolek ei seisa ainult selles, et temal on sõjavägi, vaid ripub ära sellest, missugune on tema sisemine kord ja julgeolek. Praegusel korral on meie suurimaks sisemise julgeoleku teguriks kaitseliit. Kui kaitseliitu ei oleks, oleks meie sõjaväel üksi väga raske.“

Ka järgnevatel aastail kaitseliidu eelarvete läbi vaatamisel on kindral J. Laidoner alati pooldanud, et kui seda toetust, mis kaitseliit riigilt saab, ei saa suurendada, siis ei tohi teda ka mingil tingimusel kärpida. Selle all kannatab kaitseliit ja selle kaudu nõrgeneb meil praegu vajaline riiklik julgeolek.

Meie kaitsekorraldust hästi tundjana aitas kindral J. Laidoner kaitseliidu juhatusele kaasa kaitseliidu põhiorganisatsiooni, koosseisude ja hiljem ellukutsutud eriorganisatsioonide väljakujunemisele, samuti kaitseliidu relvade, varustuse ja laskemoona soetamisele ja täiendamisele.

Tulise kaitseliidupäeva pooldajana, innuka kaasatundjana ja kaasajajana kõigile kaitseliidu saavutusi äramärkivatele tähtpäevadele ei ole kindral J. Laidoner kaasa elanud mitte ainult kaitseliidu suuremaid ettevõtteid ja pidupäevi, vaid väga sageli kaasa teinud ka paljud vähemad kaitseliidu eluavaldused, õppused, laskmised, koosolekud jne. Nende kaudu on ta olnud alati informeeritud kaitseliidu elu ja töö peensustest ja on olnud kõige pidevamas seoses ta liikmetega.

Kui omal ajal tekkisid vaidlused kaitseliidu häälkandja „Kaitse Kodu!“ ümber ja nõuti selle liitmist mõne teise ajakirjaga, õigustas kindral J. Laidoner „Kaitse Kodu!“ olekut iseseisva ajakirjana. Ta väitis, et „Kaitse Kodu!“ on kaitseliidu ainulaadne suurem propagandaabinõu. Kaitseliidu organisatsiooni omapärasuse ja sellelt ta abinõult nõutavate ülesannete nimel ei tohi „Kaitse Kodu!“ liita ei „Sõduriga“ ega mõne muu teise ajakirjaga.

Vanematekogu töö juhtimise kõrval on kindral J. Laidoner kaitseliidu teenetemärkide asutamisest saadik kotkaristi nõukogu esimehena täielise erapooletusega juhtinud nende kodanike teenete hindamist, kel on teeneid kaitseliidu ja meie kodumaa suhtes.

Eelpooltähendatu on vaid lühike loetelu nendest

põhjapanevatest küsimustest, millede lahendamisele kindral J. Laidoner vanematekogu esimehena on aidanud kaasa. Olles koormatud väga mitmekesiste teiste ülesannetega, mis avalik elu meie lugupeetud rahvajuhilt nõuab, pole ta kunagi lasknud silmast kaitseliidu arengut ega ole kunagi pidanud raskeks täita soove, mida talt on palutud. Veel rohkem, ta on väga paljudel juhtumel oma algatusel ise tulnud ligi. Nii on ta esinenud paljude selgitavate kõnedega ja kaitseliidu tarvet õigustavate avalike referaatidega. Ta on hoidnud eemale kaitseliidu kiskumise poliitiliste erakondade intriigide keerisesse. Rahvasteliidu delegaadina on ta tutvustanud meie vabatahtliku koduaitse tarvet ja nime maailma poliitilistes keskustes.

Kindral J. Laidoner ei ole seisnud eemal ka meie noorsoo küsimustest. Ta on suurt huvi näidanud kaitseliidu „Noorte Kotkaste“ organiseerimise vastu. Et asjale tulla veel ligemale, nõustus ta detsembrikuus 1932. a. enda peale võtma „Noorte Kotkaste“ peavannema vastutusriikka koha. Tundes seda suurt ülesande kaalu, mis vanemal generatsioonil on kanda noorte väljakujundamisel kasulikeks ja tublikeks meesteks meeste ridades, ei ole kindral J. Laidoneri töö noorte alal piirunud vaid üldiste juhatuste andmisega ja koosolekutega, vaid ta on ise teinud kaasa ja toetanud palju noorte ettevõtteid tegelikult. Tema tööspidamiste järgi on „Noorte Kotkaste“ organisatsioon rahva eneseavaldus, kus noored leiavad tulusat meelelahutust õigel juhtimisel isamaa-armastuse vaimus ja noorte juhtide arusaavat suhtumist noorte pakitsevaile hingedele. Selle kaudu peab kasvama peale uus, parem, generatsioon, kes õigesti oskab täita oma kohuseid ja kelle kätte vanemad tegelased rahuliku südamega võivad usaldada oma ülesannete jätkamise paremuse sihis hüüdsõna all: „Isamaa auks alati valmis!“

Selle ennastsalgava töö ja tõsise eeskujuga eest ei ole kaitseliit, peale oma sügavaima lugupidamise ja tänu, võinud kodumaa lugupeetud kaitsejuhile pakkuda muud kui vaid paluda 4. juunil 1929. a. vastu võtta kaitseliidu kõrgeima teenetemärgi — I klassi kotkaristi, mille kavaleriks ta praegu on.

Kindral J. Laidoner on meie riigikaitse esikujuna kaitseliidule olnud alati ühendavaks sillaks ja erapooletuks vahemeheks riigivõimu, teiste kaitseorganisatsioonide, seltskonna, poliitilise ja avaliku elu vahel. Ta suhtumine organisatsioonile ja töö selles on loonud talle määratu suure poolehoidu ja populaarsuse rohkearvulises kaitseliitlaste-kaasvõitlejate peres. Teda mitte ainult ei austata, vaid teda armastatakse.

Kaitseliidu pere soovib, et Kõigevägevam jagaks juubilarile veel palju-palju aastaid ja annaks head tervist ja palju jõudu selle õilsa tegevuse jätkamiseks kasuks meie rahvale ja kodumaa rahulikule edasiõitsengule.

Kindral Laidoneri kodu Tallinnas

KAASAEGSED KINDRAL LAIDONERIST

Ta 50-da sünnipäeva puhul

„Kaitse Kodu!“le“ kirjutanud major J. Tomson

Eesti populaarsemaid mehi — Lembitu võitluste lõpetaja, võidurikaste lahingute peajuht vabadussõjas — kindral-leitnant Johan Laidoner astub 12. veebruaril s. a. kell 0400 üle viiekümnenda eluaasta läve. Paistab raskesti usutavana, et meie juht, kes on saanud oma tegudega ajalooliseks isikuks juba enam kui kümne aasta eest, on alles astumas küpsesse meheikka. Kuid õnneks on see nii. Õnneks seepärast, et vaba Eesti võib loota oma silmapaistvamalt pojalt ta elutee teisel poolel vähemalt niisama palju kui juubilar on suutnud pakkuda oma senise tegevusega.

On loomulik, et juubeli puhul lugupeetud end. ülemjuhatajat kõigis kodumaa nurkades austavalt meele tuletatakse. Esimese austusavaldusena juubilarile vabariigi kaitsejõudude poolt tuleb võtta Ohvitseride Kesk-kogu korraldusel neil päevil ilmunud kaasaegsete mälestuste kogu „Johan Laidoner“, milles 432 leheküljel esineb mitukümmend tuntud autorit kodu- ja välismaalt 88 artikliga, pealeselle arvurikkaid pilte (140 pilti). Siin on kindrali elu ja tegevus meie ees „nagu kinolindil“. Allpool lubatagu mulle kui selle teose redigeerijale tuua üksikute katkenditena iseloomulikemaid momente kindral Laidoneri elust ja tegevusest.

Kindral põlvneb Sakalast.

Seni valitses arvamine, et Laidoneride suguvõsa on pärit Saaremaalt. Nii tõendab ka tuntud sugu-

võsade-uuriija Tiido Laur oma käsikirjalises uurimuses „Laidoneride kõrgeauline suguvõsa Lõuna-Eesti vaku- ja revisjoniraamatute valgustusel“, et kindral Laidoneri esiisa „Saaremaa Jüri“ on tulnud Viljandimaale Viiratsi valda põhjasõja päevil Saaremaalt.

Selle hüpoteesi lükkab ümber Viljandi koolinõunik Mart Raud oma veenvas artiklis, ühtlasi näidates, et kindral Laidoner on põline Sakalamaa kodanik.

Perekonnanime „Laidoner“ tekkimise kohta seletatakse järgmist: Nimede panemise ajal oli kaks Laidu talu. Oli vaja neid kuidagi teineteisest eraldada. Harilikuks vahetegemise viisiks oli sõnade „vana“ ja „noor“ lisamine. Nii tehti ka siin ja kindrali esivanemate talu sai nimetuse „Laidu noor“ või „Laidunoor“. Talu järgi sai ka peremees nimeks „Laidunoor“, mis mõisa kirjadesse kantakse vigaselt „Laidoner“.

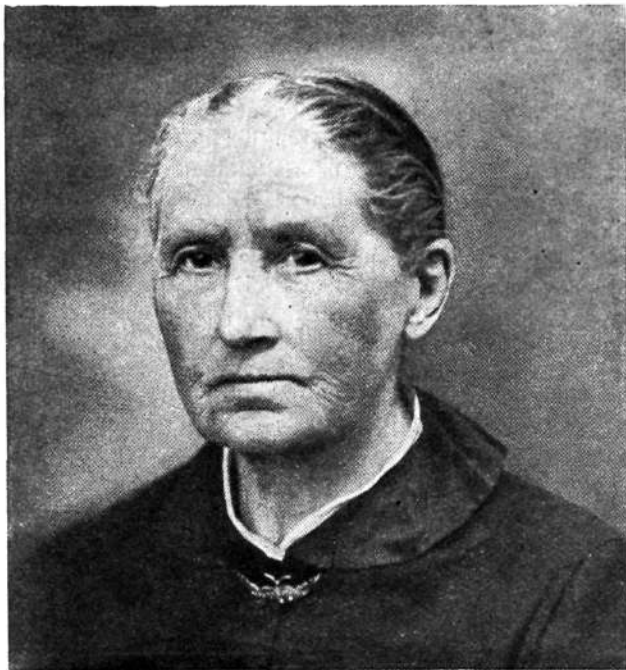
„Nimel on sageli sugereeriv mõju. Napoleon, Mussolini, Lenin, Hindenburg, Pilsudski, neis on midagi jõulist, neis on tahet ja nad eeldavad nimekandja teovõimet,“ arwab toimetaja H. Vellner, leides ühtlasi, et midagi säärast on ka võõrapärase kõlaga, kuid siiski eestilises „Laidoneris“.

Lapsepõlv ja kooliaeg.

Johan Laidoner sündis 12. veebruaril 1884. a. Viljandimaal Viiratsi vallas Raba talus põllutöölise pojana. Esimesed seitse eluaastat veetis tulevane kindral Raba

talus, siis kolisid vanemad Asumaale koolitalu pidama. Selle ajajärgu kohta jutustab kindrali ema huvitavaid üksikasju: „Kui tuli sügis, mõtlesin panna ka Juku kooli. Küsisin onu (Asumaa kooliõpetaja Hans Saarsen'i) käest, kas raamatukoolis lapsi on ja kas võtab Juku kooli vastu. Onu küsis omalt poolt: „Kas sa ise õpetada ei oska?“ ja seega oli jutul lõpp. Otsin siis kodulaste raamatu. Juku võttis selle talve jooksul läbi ja kevadel viisin ta õpetaja ette katsele. Vana Vestrén-Doll oli kuri ja tõsine mees. Küsis Juku käest: „Noh, kust sa oskad?“ Juku vastas ka julgelt, et ükstapuha. Tuli lahti parajasti Moosese sündimise lugu. Juku luges selle ette raamatust ja kordas peast samuti kui raamatustki. Sai siis kiita. Õpetaja oli isegi uhke, et tal koguduses on nii häid kodulapsi. Sel kevadel oli Juku juba 8-aastane ja läks esimest suvet Närskale karja. Karjas oli ta küll ennegi käinud; vanaisa viis ta kaasa seakarja juba ½-aastaselt. Istus vankris ja oli väga rahul. Nüüd pidi aga minema nagu täismees enda eest välja ja palka teenima. Esimene palk oli kaubeldud rahas — 8 rubla suve pealt. Sügisel, kui kari lauta jäi, tuli koju ja siis võttis onu ta esimest talvet kooli. Järgmisel kevadel läks jälle karja Karula (Uue Võidu) valda Hallika tallu ja sügisel teist talvet kooli.“

Asumaal elasid Laidoneri vanemad kolm aastat, siis kolisid Viljandisse, kus käisid alul ehitustööl, kuna hiljemini isa sai linna karjamehe koha. Siis oli tulevase kindrali ametiks koolivaheaegadel hobuste (umbes 60 ümber) karjatamine. Sellest ametist pääsis ta siis, kui sai 16 aastat vanaks ja lõpetas Viljandi linnakooli (1900. a.). Enne linnakooli astumist õppis Johan Laidoner tuntud luuletaja Fr. Kuhlbars'i (Villi

Kindral Laidoneri ema

Kindral Laidoner koolipoisina

Andi) elementaarkoolis, mille lõpetas auhinnaga. Ka linnakooli lõpetas ta väga hästi.

Kokku võttes näeme, et tulevane kindral kasvas üles nagu kehvade vanemate lapsed maal tavaliselt. „Ei saa öelda, et oleksin elanud läbi väga rõõmsa lapsepõlve. Samuti ei või öelda, et minul oleks jäänud lapsepõlvest mingisuguseid kurbi või rusuvaid mälestusi,“ on kindral ise pajatanud leHEMEESTELE. Koolis tuli käia kitsastes oludes, kuid andeka õpilasena tõusis noor Laidoner kõikjal esirinda.

Teenistus vene sõjaväes.

Pärast linnakooli lõpetamist kerkis andekal noor-mehel küsimus, mis saab edasi. Vanematel jõudu poja koolitamiseks ei olnud, seda enam, et kolm nooremat venda käisid juba koolis ning nõudsid kulusid. Teiselt poolt Viljandi linnakooli inspektor Wenger ja õpetaja Sulke, eriti aga toleaeagne kreisiülema vanem abi alamkapten Grinevski, olid suutnud õhutada J. Laidoneri südames armastust ohvitseri elukutse vastu; ka luges ta samal ajal Leo Tolstoi „Sõda ja rahu“. Ja nii kujuneski otsus — hakata sõjameheks.

Augustikuu alul 1901. a. sõidab J. Laidoner Kaugnasesse ja astub seal vabatahtlikuna 110. Kaama jala-väerügementi. Juba järgmisel sügisel läkitatakse ta Vilno sõjakooli. Koolis on J. Laidoner silmapaistvaimaid õpilasi ja tõuseb varsti teiste juhiks veltveebliina. Lõpetab sõjakooli esimeste hulgas, saades autasuks kulduuri, ja algab siis (1904. a.) teenistust ohvitserina Kaukaasias — 13. ihugrenaderide Erivani rügemendis. Ajal, millal teised noored ohvitserid löövad vabu tunde kasutult surnuks, jätkab leitnant J. Laidoner õppimist, et saada kõrgemat sõjalist haridust. Töö kannab vilja ja juba 1909. a. näeme teda keiserlikus Nikolai sõjakadeemias, Peterburgis. Ka akadeemias lööb Laidoner varsti läbi oma loomuliku mõistuse, raudse loogika, kiire taibu ja hea mäluga. Vene kindralstaabi mobilisatsiooniosakonna ülema kolonel Tugan-Baranovski sõnade järgi Laidoner „on tõesti haruldane mees; ta oli juba kindralstaabi aka-

deemias midagi erilist“. Kuid noor Laidoner pole „raamatukoi“, vaid liigub meeeldi ka seltskonnas. Ta kaasõpilane akadeemia-päevilt, praegune kaitseminister kindral P. Lill, kirjutab, et Laidoneril „oli suur menu eesti pidudel. Peterburi eesti seltskonna daamid piirasid teda alati“. Umbes kolm aastat kestnud püsiva töö järele lõpetab leitnant Laidoner akadeemia esimeste hulgas ja pääseb seega teenistusse kindralstaabi alal.

Maailmasõtta astus J. Laidoner kindralstaabi kaptenina III Kaukaasia korpuse staabi koosseisus Galiitsia rindel, võttes osa paljudest lahingutest ka väeüksuste juhina, juhtides isiklikult luureretki jne. On säilinud huvitavaid dokumente kapten Laidoneri tegevuse kohta lahinguväljadel, kuid ajakirja piiratud ruum ei luba neil pikemalt peatuda. J. Laidoneri teeneid ja vägitegusid on hinnatud paljude aumärkidega, milliste hulgas ei puudu kuldmedal pealkirjaga „Vahvuse eest“ Georgi sangrihma ja Georgi ristiga.

1915. a. märtsis määrati kapten Laidoner 21. diviisi staabi vanemaks adjutandiks; tegelikult täitis ta seal diviisi staabi ülema kohuseid, tehes kaasa vene armee raske taandumise Karpaatidest. Sama aasta oktoobrikuu lõpul määratakse kapten Laidoner vastusrikkale kohale lääneringide staabis, nimelt luureosakonna ülema abiks. See moment väärrib eriti allakriipsutamist, sest siin omandas meie vabadussõja ülemjuhataja tüseda sõjapoliitilise staaži, sai süveneda tegelikku strateegiasse ja lõi rohkesti tutvusi välisriikide ohvitseridega, kes tegutsesid rinde staabi luureosakonna juures (nagu pärastised interventsioonikuulsused Inglise kindral Knox, Prantsuse kindral Janin j. t.).

Vene esimese revolutsiooni alul, märtsis 1917. määrati J. Laidoner, kes oli vahepeal tõusnud kolonel-leitnandiks, Kaukaasia grenaderide diviisi staabi ülemaks ja sama aasta oktoobris — 62. diviisi staabi ülemaks.

Siirdumine Eesti rahvusväkke.

Mäletatavasti alustasid Eesti rahvusväeosade loomise eesotsas seisnud organisatsioonid juba juulikuust 1917. a. peale loa nõutamist Eesti väekoonduse moodustamiseks, kuid alles oktoobris 1917. a. astuti esimesed tegelikud sammud vastava kandidaadi leidmiseks selle väekoonduse juhi kohale. Nimelt käisid siis Peterburi „Eesti Sõjaväeosade Organiseerimise Kesk-

Ülemjuhataja kindral J. Laidoner vabadussõja lõunarindel 1919. a.

komitee“ esindajad Vene kindralstaabis õiendust saamas, kes võiks olla kohane kandidaat formeeritava Eesti diviisi ülema ametikohale. Nagu härra riigivanema K. Päts'i artiklist näeme, nimetati kindralstaabis sel puhul eeskätt kolonel Laidoneri, kelle suhtes „Vene kõrgemas sõjaväe juhtkonnas hellitatakse suuri lootusi“. Kindralstaabi mobilisatsiooniosakonna ülem oma poolt soovitanud kolonel Laidoneri kui kõigiti vastavat juhti Eesti diviisi ülema ametikohale, ühtlasi tähendades, et „soovitatav suudab palju korda saata Eesti rahvusliikude väeosade loomisel ja juhtimisel, sest ta võimetekohane hiilgav tulevik on alles ees“. Lõplik nõusolek kolonel Laidoneri läkitamiseks Eesti rahvuslikesse väeosadesse saadi Vene kindralstaabilt ja ülemjuhatuselt alles novembri lõpul. Kuigi kolonel Laidonerile tehti meelitavaid ettepanekuid venelaste poolt, eelistas ta siiski Eesti rahvuslikke üritusi ja juba detsembris 1917 näeme teda Eesti diviisi eesotsas.

Kaitsevägede ülemjuhatajana.

Saksa okupatsiooni saabudes siirdus kolonel Laidoner tagasi Venemaale, sest temale kui endise lääneringide staabi luureosakonna tegelasele ei töotanud sakslaste kätte langemine head. Venemaal tegutseb ta koos Julius Seljamaa'ga Eesti sõjalise esindajana. Venelased ei loobunud katseist meelitada andekat kindralstaabi ohvitseri oma teenistusse. Nii pakuti kolonel Laidonerile seekord sõjaringkonna ülema kohta, samuti esindaja kohta Soomes, kuid ta lükkab need pakkumised tagasi ja ilmub okupatsioonivägede lahkumise järele detsembri alul 1918. a. jälle Eestisse. Tallinnas oodati siis pikisilmi Inglise laevastikku ja abivägesid, sest kõik lootused pandi välisabile. „J. Laidoner, vae-

valt maabunud ja saanud informatsiooni siinsest olukorrast, küsib kohe: „Kas inglastele on vastu saadetud lootsid?“ Seda teha polnud kellelegi ette tulnud. 10 tundi pärast Tallinna jõudmist sõitis ta lootsidega väikesel vedurlaeval merele inglasele perra ja tõi nad Tallinna. Avaldatud dokumentidest teame, et inglased, püüdes tulla Tallinna, olid kaotanud paar oma uut sõjalaeva Läänemere miiniväljadel ja vaevalt oleks nad ette võtnud veel teist katset, kui J. Laidoner poleks neid tooma läinud. Oleks kordunud maltsvetlaste „Valge laeva“ ootamise kurbmäng, kuid katastroofiliste tagajärgedega eesti rahvale.“ (G. Utuste.)

Tegutsenud pärast seda lühemat aega operatiivstaabi ülemana, määratakse kolonel Laidoner 23. detsembril 1918. a. kaitsevägede ülemjuhatajaks. See oli raske silmapilk Eesti ajaloo. Sõda oli kestnud juba umbes kuu aega ja vaenlane oli vallutanud selleks ajaks suurema osa Eesti territooriumist. Meie vägede ebaedu tõttu oli rahva meeleolu langenud, puudus usk oma jousse. Oldi valmis end pakkuma isegi mõne suurriigi protektoraadi alla.

Kolonel Laidoner, tundes hästi olukorda punasel Venemaal, oli palju optimistlikum ja püüdis ka veenda teisi, et venelaste edu on tingitud ainult meie organiseerimatusest. Seepärast rakendabki ülemjuhataja eeskätt kogu oma võimu kaitseväge organiseerimisele. See tarvilisel määral teostatud, võtab ta ette vastupealetungi ja puhastab maa vene punavägedest.

Kui juunis 1919. a. filmus silmapiirile uus hädaoht landesvehri näol, siis ülemjuhataja kindral Laidoner, vaatamata keerukale ja segasele poliitilisele olukorrale ja liitlaste sõjaliste esindajate mõjutuspüüdeile, teeb julge otsuse — lüüa meie ajaloolist vastast relvadega. Landesvehri operatsiooni sündmustele väga lähedal seisnud kindral N. Reek kirjutab selle kohta: „Kindral Laidoner, aegsasti ära tunnud saksuse püüete läbi tekkida võivat olukorda, arendas selgete direktiividega sündmuste käiku, tuues õigel ajal kohale oma strateegilise varu otsustava võidu saavutamiseks Võnnu all... Selle vabadussõja raske hetke sõjategevuse sündmuste arengul lasub ülemjuhataja raudse tahte pitsser. Ülemjuhataja polnud mitte sündmuste mängukann: aegsasti ära tundes arenevaid sündmusi, kindral Laidoner õigel ajal reageerib osava strateegina, sügavalt arvestades olukorda ja selle võimalikke muudatusi, nii et tema direktiiv oli tabav, suunates sündmuste käiku operatsioonide edukaks arenemiseks.“ Samasuguse andeka juhina iseloomustavad kindral Laidoneri ka teised autorid, kes temaga vabadussõja päevil kokku puutunud:

„Niisugune peab olema õige ülemjuhataja — noor, energiline, geniaalne.“ („Chicago Tribune“ kirjasatja Tallinnas mr. Little.)

„Ma ei tea praegugi öelda, mis jõud temast välja hoovas ja enda külge köitis, aga esimesest silmapilgust võitis ta usalduse täiesti... Seda kinnitasid ühel häälel ka teised soomlased, kes temaga kokku puutusid.

Ma omalt poolt katsusin mõjuvõimsaid soomlasi, kes Tallinna sattusid, mõneks minutiks Laidoneri juure viia ainult selleks, et kuulda saada korduvat tunnustust: „On ometi õnn, et Eesti kaitseväel on niisugune ülemjuhataja.“ (Dr. phil. L. Kettunen, professor.)

„Eestlaste seisukord on praegu raske, kuid nad pääsevad sellest. Nendel on suur õnn omada andekat ülemjuhatajat kindral Laidoneri isikus...“ (Soome vägede ülemjuhataja kindral Mannerheim.)

„Kindral Laidoneri silmapaistvalt suur osa mõlemate vabariikide (Eesti ja Läti) kujunemisloos on kõigile teada. Kindral Laidoneri nime tunneb iga lätlane. Teda austatakse ja armastatakse minu isamaal kui väejuhti ja kui veendunud Läti-Eesti tiheda koostöö pooldajat ja lätlaste sõpra.“ (Läti armee suurtükiväe inspektor kindral Kaininš.)

„Kindral Laidoner on rahva sõjalise kangelaslikkuse sümboolseks esindajaks, kel on rohkelt sümpaatiat ja sõpru meie, poolakate, hulgas. Eesti rahvas oli oma juhi valikus õnnelik ja tark.“ (Poola armee inspektor diviisikindral Rydz-Šmigly.)

„See, kellega mul olid kõige pidevamad suhted, oli kindral Laidoner. Südamlikud keskustelud kindraliga näitasid teda mulle täiesti tasakaalustatuna, väga arusaajana, kokku võttes — tugeva rassi tubli esindajana.“ (Prantsuse missiooni juht Eestis vabadussõja ajal kolonel Hurstel.)

„Kindral Laidoneri seletust kuulates tulid kindlale veendumusele, et seisan inimese ees, kes vastutusrikka, suure isamaalise ülesande täitmisel on just see mees, keda sellel kohal vajatakse ja kes suudab viia oma ülesande õnnelikule lõpule.“ (Soome res.-kolonel dr. H. Göös.)

„Sellise juhiga kui kindral Laidoner läheb praegu ja tulevikus iga Eesti mees, naine ja laps oma isamaad kaitstes surma.“ (Inglise brigadikindral Burt.)

„Mina olen alati tundnud erilist lugupidamist kindral Laidoneri vastu selle kindluse ja põhjalikkuse pärast, millega tema andis minule nõu. Ma ei mäleta kedagi, kelle nõuanded kunagi oleksid olnud nii täielikult õiged kui tema omad. Kõige raskemates olukordades hoidis tema alal külma vere ja julguse.“ (Inglise kolonel Tallents.)

„Ma ei imesta sugugi, et võrdlemisi lühikese aja möödudes kindral Laidonerile tema rahva poolt püstitatakse mälestussammas. Ta on suur juht ja suur inimene...“ (Poola dipl. kolonel Pozerski.)

„Meie võime lihtsalt õnnest kõneleda, et meil leidis raskel silmapilgul ülemjuhataja selle sõna tõsisel mõttes... Tänu kindral Laidoneri isiklikkudele omadustele muutus tema keskkohaks, mille ümber keeles kogu riiklik elu tol ajal...“ Kindral Laidoneri kõva külg seisab just selles, et ta pole mitte ainult sõjamees, vaid on samal ajal ka poliitik. Mõlemate võimete ühinemist ühes isikus peetakse harulduseks.“ (Riigikohunik A. Hellat.)

„Mida Laidoneri juures ka vastasedki eitada ei saa, on tema lai, loomulik suur mõistus, arusaamine, taip... Otse imestada tuleb, kuis see mees taipab,

taipab asju, kus ta alles võhik oli... Hea psühholoogina, kes oskab esineda siis, kui massi meeleolu millekski küps, ei kohku ta tagasi ütlemast asju, mis hulkade mõistetele, arusaamistele risti vastu.“ (A. Anderkopp.)

„Kindral Laidoner on esijoonel suur organisaator ja analüsaator, võimega leida oma tööväljale vastavaid isikuid. Tuleb ainult kahetseda, et Vabadussõja lõppedes Ülemjuhataja instituuat meil nii kiiresti likvideeriti ning selle tagajärjel kindral Laidoner oma tegevust ei saanud jätkata.“ (End. vabariigi kaitseliidu ülem E. Alver.)

Kindral J. Laidoner Voldi manöövris — 1930. a. — naiskodukaitse toitluspunktis einitamas

Jooni tegevusest pärast vabadussõda.

8. jaanuaril 1921. a. vabastas vabariigi valitsus kindral Laidoneri, ülemjuhataja ametikoha likvideerimise puhul (viimase oma palvel), tegelikult kaitseväeteenistusest. Olude sunnil algab kindral okkalist poliitikamehe rada, kuid tõuseb siingi kohe mere esimeste meeste ritta. Nii on ta I, II ja III riigikogus tähtsamate komisjonide (riigikaitse-, välis-, eelarve- ja rahanduskomisjonide) esimeheks, tähtsamate seaduseelnõude ja riigi eelarve aruandjaks, esindab Eestit Rahvasteliidus 1920. a. alates, saades 1925. a. esimese eestlasena Rahvasteliidult austava ülesande olla vahemeheks rahvusvaheliste tüliküsimuste lahendamisel (Türgi ja Iraki vahel), võtab osa Eesti täievolilise esindajana rahvusvahelisest sõjariistadega kauplemise kontrolli konventsioonist ja desarmeerimiskonverentsist Genfis, sõjavõla fundeerimisest ja Rahvasteliidu poolt soovitatud laenu tegemisest Londonis, Poola vabariigi X aastapäevast Varssavis jne. Ka seltskonnaelus on kindral Laidoner näidanud üles haruldast aktiivsust. Ta on jäänud selleks keskkohaks, mille ümber keerleb meie elu ka praegu. Pole ühtki suursündmust riigi elus, millest kindral Laidoner poleks osa võtnud keskkujuna; tema kodu on külastanud peagu kõik tähtsamad välismaalased, alates Poola presidendist, kes on viibinud Tallinnas.

Kindral Laidoner on olnud seni juhtivat tegev väga mitmesugustes kohalikes organisatsioonides, ettevõtetes jne. Kujutelma sellest saame järgnevast loetelust: Kaitseliidu Vanematekogu esimees, Riigikaitse Nõukogu liige, Vabadusristi Vendade Ühenduse keskkujatuse esimees, Tagavaraväe Ohvitseride Keskseksiooni esimees, Spordi Keskkliidu esimees, Eesti Olümpia Komitee esimees, Tallinna Rotary Klubi president, P. K. „Estonia“ juhatuse esimees, A.-S. „Kiviõli“ juhatuse liige, Kreenholmi Puuvilla Manufaktuuri ja Eesti Panga nõukogu liige jne. Pealeselle väärib märkimist, et kindral Laidoner on valitud Vabariigi Ohvitseride Kesk-kogu auliikmeks, Poola-Eesti Ühingu ja omanimelise invaliidide kapitali auesimeheks. Tartu ülikool, hinnates kindral Laidoneri üldriiklikke teeneid Eesti vabariigi loomisel ja konsolideerimisel, andis talle audoktori (doktor juris honoris causa) kraadi.

Sellest ülevaatest kindral Laidoneri elust ja tegevusest on küllalt, et öelda kindral Sootsi sõnadega: Johan Laidoner oli see mees, kes viis meie maleva vabadussõjas võidule, tema oli ja on meie rahvuskangelane, kelle eeskujul ning vaimus tuleb noorpõlve, eriti kaitsevälasi, kasvatada ja õpetada. Tema kuju jäägu paistma heleda tähena ka tulevastele põlvetele.

PEAVANEM J. LAIDONER JA NOORED KOTKAD

Iga noore ja vana rinnus kutsub kindral J. Laidoneri nimi esile mälestused, kuna selle nimega on seotud meie vabadussõja juhtimise rasked tingimused või pärast sõjaaegse riigipöörde rasked katsumispäevad. Rohkem valmistust kergib noortel, kergib poistel, kes tunnevad J. Laidoneri nime kui meie suurima väejuhi nime, kes sõja on juhtinud eduka lõpuni. Selle tõttu kaitseliidu vanematekogu otsus kindral Laidoneri Noorte Kotkaste peavanemaks valimisest oli noorte kotkaste ridades meelepäraseks uudiseks.

Peavanem J. Laidoner on püüdnud alati noorte kotkaste ettevõttele tulla lähedale. Ja seda ligiasumist on ta alati teinud väga teadlikult ja õigesti. Varsti pärast peavanema kohale asumist oli Tallinna Põhja malevkonnas noorte koondus. Ettekannete vaheaegadel vestlesid uue juhiga mitmed vanemad tegelased ja noortest kasvanud juhid. Jutt ühega viimaseist kaldus skautluse kasvatamismeetodide käsitlemisele, kus tuli väike seisukohtade lahkumine. Noorte juht informeeris nende ridade kirjutajat selle vaidluse sisust, avaldades arvamist, et tema, kes juba üle kümne aasta kõne all olevate küsimustega kokku puutunud tegelikus noorte organiseerimise töös, ei või ometi oma seisukohtades eksida. Kuid tööle au andes oli vaid peavanema J. Laidoneri seisukoht ja vaade asjale skautlike meetodide järgi õige. Vaatamata sellele, et peavanemal oli vaid vaevalt kuu aega võimalusi olnud noorkotklusega tutvumiseks ja sellega ka tõenäoline

Peavanem Tallinna noorkotkaste keskel nende kodu avamisel

huvi skautlikesse põhimõtetest peensusteni süvenemiseks. Oleks küll huvitav saada selle saladuse jälile, mis ajast ja mis puhul kaitseväge küsimustega tegelnud isik skautlust nii põhjalikult on uurinud ja seda tundma õppinud.

Tallinna noortel kotkastel on muidugi Tallinnas asuva peavanemaga hõlpsam tutvuda, teda näha oma aastapäeval ja teistel koondustel. Nii möödunud aasta mai lõpul oli peavanem Laidoner noorte rongkäigu ees koos Tallinna maleva vanemaga läbi linna sammu-

Peavanem ja proua Laidoner võtavad noorkotkaste laagri kingitusena poiste valmistatud kepi

misel, langenud õpetajate ja õpilaste mälestussambale pärja asetamisel, kirikus ja peoplatsil. Kas noored märkasid, et peavanem Laidoner noortele oma esimese kõne pidas samal teemal kui kahe aasta eest endine peavanem K. Einbund — igapäevase töö järjekindel tegemine on säärane kangelaadse, mis riigi huvides on palju tähtsamgi kui erilistes oludes sündinud hetkelised kangelaadse . . . Kuid üleriiklikus ulatuses teostunud ettevõtte puhul — II üleriiklikus õppelaagris Viimsis — oli kõigil koosolijail malevate esindajail võimalik näha, kuidas peavanem iga päev kord ja kaks-kolmgi korda sammus piki maanteed, tulles need paar kilomeetrit oma kodunt laagri, et isiklikult näha ja järele kuulata, kuidas noorte kotkaste laagrielu läheb ja kas kõik on korras. Igas all-laagris ja iga juhiga oli tal sel puhul kõnelusi. Juba selle laagri eeltööde ajal oli peavanem ise korraldajana asjale ligidal, juhatahes maa-ala laagriks, hankides loa ja andes hulk laagri vajalist materjali, mida muidu üldse võimatu oli ümbruskonnas leida. Kes küll laagrisviibinuid ei mäletaks peavanema lõkkevestlust — laagris õpite oma telkide ümbrust kaunistama ja suudate luua nii palju ilusat, kuid pidage meeles, et te kodu ümbrusse samasuguse usinusega ilu soetate ja hoolega tööd teete. Üht teist lõkkevestlust mäletavad vist Tallinna noored kotkad umbes samas laagrikohas — juttu sellest, kuidas kau-

Johan Laidonerile

50. sünnipäeva puhul

12. veebr. 1934.

**Sa olid juhiks — kui hirm valdas südameid,
kui võõrad võimud haarasid me maid.
Sa rahva tahtel purustasid vägevaid, —
kui juhtisid me poegi paremaid.**

**Su julge mehe meel ei pelgand vaenlaseid,
sa leidsid meil ausaid kaasjuhtijaid.
Ei otsind vabastustöös kiitus-kriitikaid,
vaid leidsid sõpru — Inglis meremaid.**

**Suur võiflus lõppend — töös me saanud tugevaks,
meil kõikjal oma töö ja tegevus, —
ju palju paistmas teises valguses.**

**Küll võiflus vaenlastega meid teind targemaks,
kuid hinge jäänd vabadus helevus,
mis süvendasid meis kord võiflustes.**

Arnold Liiv.

getel maadel rahvad elavad ja kuivõrd rasketes oludes seal töötatakse, kuidas siit aga sageli igatsetakse pääseda kaugustesse ja kui sageli enamikus pettununa tullakse tagasi kogemusega, et ikkagi kodumaal, väikeses Eestis, on kõige parem elada.

Sama Viimsi üleriikliku laagri puhul oli peavanem Laidoner abiks, et poisid ja juhid laagrist õppekäigule minnes teel võisid pääseda rannakindlustesse, milliste vaatlemine suurele osale poistele kujunes meeletavaks sündmuseks kogu õppekäigust. Peavanem mõistis poiste meeletolu hästi, kuid ka poisid olid püüdnud peavanema soove lugeda ja mõista ta meeletolu. Kui peavanem esindajaid laagrist kutsus ühel pärastlõunal külla, viidi kingina kaasa Lääne all-laagri „kuri peni“ ja valmistati kingiks laagrist tugev ja pikk kadakane kepp. Sealviibijad teavad peavanema heameelt ja ka proua Laidoneri rõõmu, sest olid nad ju eelmisel päeval laagrit vaadeldes näinud sellaseid keppe, kuid ei olnud kohaseks pidanud soovi avaldada üht neist saada mälestuseks. Aga laagrielanikud siiski teadsid seda aimata . . . Sest kepp tuli ju all-laagrite nõupidamise otsuse järgi.

Viimati oli Valga poistel õnn oma peavanemat näha nende koondusel Valga vabastamispäeva 15. märtsipäeva eelõhtul. Seekord oli peavanem kindrali vormis, peavanema lint varrukal. Ja üks noortest — kas noorkotkas, skaut või ka sootuks välispoolt neid orga-

nisatsioon — lausus jaamas rahva hulgas hetkel, mil lal autosse istumisel kindral Laidoner oma saatjaskonna ees sammus auto poole: „Vaat, see on ikka kindral mis kindral: sammub ise ees ja rügement on tal taga“ . . . Ka noored kotkad ühinevad selle lausega — on ju peavanem nende ees ja noored kotkad taga, ning nii sammudes võivad nad julgesti minna edasi, sest jõuavad oma eesmärgini hõlpsaimini hoolsalt kaaluva ja teadlikult talitava juhi jälgedes.

J. T.

Peavanem J. Laidoner Viimsi laagris maleva ja all-laagri juhtide keskel

MIINA HERMANN 70-AASTANE

TEMA ELU JA LOOMING

Miina Hermann

9. veebruaril k. a. pühitses oma 70-dat sünnipäeva meie helilooja Miina Hermann.

Miina Hermann sündis Raadi vallas Kõrveküla koolimajas, Tartu külje all. Ärkamisaja vaimustus oli tema kasvades kulminatsioonil. Miina Hermanni isa juhatas laulukoori ja tundis soojal südamel kaasa kõikidele tolaeagsetele üritustele. Eriti lähedased sõbrussidemed köitsid teda eesti pasunakooride isa D. O. Virkhausiga. Viimane oli Miina Hermanni ristiisaks ja alates kõige nooremast lapseast ristiütte kasvatajaks ja mõjutajaks muusika alal. Isa laulukoori sagedased harjutused panid väikese Miina igakord hardumusega kuulama ja niipea kui käed ja jalad hakkasid veidigi ulatuma, asus ta isa väikesel kodusel oreil mängima.

Lõplikuks Miina Hermanni saatuse määrajaks sai dr. K. A. Hermann, kes esimesena leiutas lapses sügava muusikalise talendi ning teda kõigiti julgustas ja viigutas astuma tolle aja tarvis julget sammu — sõitma Peterburisse ja esimese eesti naisena astuma sealsesse konservatooriumi. Hoolimata sellest, et kogu konservatooriumis õppimise ajal Miina Hermannil tuli enesele kõrvalt hankida eluüldpidamiseks sisestulekuid, tegutsedes muusikatunniandjana, edenes töö konservatooriumis hästi ning ta äratas oma õpetajate tähelepanu.

1890. a. lõpetas juubilar konservatooriumi — saades esimeseks eesti õpetatud muusikuks.

Konservatooriumi lõpetanud, andis Miina Hermann rea orelikontserte Peterburis, Tallinnas, Tartus ja Riias. Igal pool leidis ta vaimustatud kuulajaskonda ja suutis kõiki liigutada. Arvustus oli igal pool kiitev. See julgustas teda võtma ette pikema kontsertreiisi välismaile. Ta andis Inglis- ja Saksamaal rea hästiõnnestunud kontserte ja esines igal pool eestlasena.

1894. a. ta asus Tartusse, kus tegutses koorijuhina ja muusikakirjanduse alal. Miina Hermanni laulukoor tõusis noore kunstniku energilisel juhtimisel peagi nii kõrgele tasemele, et võis julgesti esineda kodumaa linnades ja ka Peterburis ning leidis igalt poolt suurt poolehoidu ning ajakirjanduses väga ülistavat arvustust.

Miina Hermannilt ilmub ta Tartus viibimise ajal arvukaid koorilaulude kogusid, nagu „Segakoorilaulud“, „Miina Hermanni laulukoori kontsertlaulud“, „Laulud nais- ehk lastekoorile“ ja teisi. Seega aitab Miina Hermann tugevasti suurendada meie seni veel väga väikest laulude kogude hulka.

Ka tegutseb Miina Hermann muusikalise loomingu alal, komponeerides hulga laule, eriti luues neid rahvaviiside põhjal.

Miina Hermann tegevus Tartus on kõigiti hoogus ja viljakas, kuid kodumaa kitsad olud ei anna talle küllaldaselt ainelisi võimalusi äraelamiseks — ja Miina Hermann vaatab ringi uue, avaramaid ainelisi võimalusi pakkuva, elukoha järele. Ta valik langeb Kroonlinnale. Viimane asetseb Peterburi külje all, kus Miina Hermannil veel konservatooriumis õppimisest saadik on palju häid sõpru ja tuttavaid, ja Kroonlinnas eneses asuvad Miina Hermann vanad sõbrad — sealne eesti koguduse õpetaja, praegune prof. M. J. Eisen, ja sama koguduse köster-organist J. Ronimois. Mõlemad perekonnad on tuttavad Kroonlinna paremate perekondadega ja nende soovitude kaudu leiab Miina Hermann kohe Kroonlinna asudes küllaldaselt hästi tasutud tööd muusikaõpetajana. Miina Hermanni suur pedagoogiline and ja omadus kiiresti kohaneda oludega ja inimestega teevad ta pea otsitavaimaks muusikaõpetajaks Kroonlinnas. Sama kasarmute ja sõjaväeparaadide linn, mis Koidulat rõhus surmale, annab Miina Hermannile avara võimaluse huvide- ja harrastusküllase elu arendamiseks, ja Miina Hermannist saab selleaegne Kroonlinna vaimse elu juhtivaim jõud. Kroonlinna jääb Miina Hermann maailmasõja puhkemiseni, millal alatine varitsev hädaoht sunnib teda lahkuma armsakssaanud linnast. Ta asub elama kodulinna, Tartu. Siin leiab ta avaraid tegutsemise võimalusi Eesti Noorsookasvatuse Seltsi lauluõpetajana. Ühtlasi tegutseb ta jälle koorijuhina ja võtab ette kontsert-ringreise.

Kõrge vanadus, 70 aastat, ei näi Miina Hermann rõhuvat. Nooruslikult kärmel ja kergel sammul liigub ta Tartus. Aastad on küll krooninud ta pead hõbedaga, kuid noorustuli särab ta silmadest ja südames tuksub sama soe armastus kõige selle vastu, mis Eesti oma, kui 60—70 aasta eest, kasvades Kõrveküla koolimajas.

Ärkamisaja vaimustus, mis omal ajal õilistas kõiki eluavaldusi, on säilinud Miina Hermannis oma ürgses puhtuses — ei ole valmistanud talle ühtki pettumust,

Sakalamaa õnniflusi

kindral J. Laidonerile

Sakalamaa asetseb Eesti südames. Alati on Sakalamaalt kostnud soojad südamelöögid kõikidele eesti rahva üritustele.

Sakala maleva vanem Lembit oli see, kes organiseeris kõik eesti malevad ühiseks kodumaa kaitseks, kui maale oli veeremas raske ordurüütlike raudrull.

Paala lahingus langes Lembit. Temaga varises lõplikult hauda pikkadeks aastasadadeks Eesti iseseisvus ja vabadus.

Lembitu vaim aga ei surnud — põlvest põlve elas ta edasi Sakalamaa meeste ja naiste südames tulise vabadusihana — läbi pilkase pimedaga orjaöö — valgustades ja soojendades.

Kui ärkamisajal esimesed rahvusliku iseteadvuse sädemed süttisid jälle põlema — leides endale kehatuse üldrahvuslikes ettevõtteis, nagu Eesti Kirjameeste Seltsi, Aleksandri kooli mõtted — siis leidsid need üritused endale Sakalamaal eriti sooja poolehoidu. Võimsaid rahvuslikult äratavaid tunglaid heitis Jakobson Sakalas üle maa. Julgelt ja uhkesti kerkisid Sakalamaa rahva poolt kokku veetud materjalist põllumeeste seltsimaja müürid Viljandis. Kõikideks üldrahvuslikeks ettevõtteiks jätkus Sakalamaal sooja südant.

Ka oli Sakalamaa mees Laidoner see, kes organiseeris Eesti iseseisvuse võitluses rahvusliku sõjaväe ja võitis võrratumalt tugevama ja paremini varustatud vaenlase, andes tagasi eestlasile aastasadadeks kaotatud iseseisvuse.

See, mis ebaõnnestus Lembitul, selle teostas Laidoner.

Eestlane võib „vabal maal külvata ja lõigata — maad omaks jälle hõigata“.

Kui 1924. a. 1. dets. sündmuste järele organiseerisid üle maa eestlaste malevad, sai kindral Laidoner, olles k.-l. vanematekogu esimeheks, kõikide nende malevate vanemaks.

12. veebr. pühitseb kindral Laidoner oma 50. sünnipäeva.

Kõik, kes nimetavad end eestlaseks, ühinevad sel päeval parimaid õnnesoove tuues juubilarile.

Eriline põhjus on kaitseliidul mälestada seda tähtpäeva ja kõikide kaitseliidu juure kuuluvate organisatsioonidega koos avaldada k.-l. vanematekogu esimehe juubel-sünnipäeva puhul erilist õilsaid soove. Need tulgu kaitseliidu hallpäiste veteranide, noorukete haukapoegade, naiskodukaitsjate ja kodutütarde südamest — jäägu kindral Laidoneri nimi eestlasile alati riikliku ja rahvusliku rippumatuse sümboliks.

Lembitu nimi hoidis vabadusiha aastasadade kestes eestlaste südames — Laidoneri nimi kandku eesti riikliku iseseisvuse ja rippumatuse kindlustust aastatuhandesse.

Sakalamaa malev võttis endale julguse valida kindral Laidoneri ta 50-nda sünnipäeva auks Sakalamaa maleva auliikmeks. See suur au on Sakalamaa malevale põliseks kohustuseks alati olla valvel, et ei häviks kangelasvaim, mis Sakalamaalt laskis võrsuda rahvuskangelasi Lembitut-Laidoneri.

vaid on olnud talle alati puhtaimaks ja parimaks inspiratsiooniallikaks.

Miina Hermann'i looming on selge, puhas ja lihtne, ta tuleb südamest ja läheb südamesse.

Kes meist ei tunne „Isamaa, õitse sa“, „Ei saa mitte vaiki olla“, „Jumalaga, kohav laani“, „Noor olla on kevadet rinna sees kanda“ ja paljusid, paljusid teisi Miina Hermann'i laule?

Miina Hermann'i on sageli vaimustanud rahvalaulud — ta on neid seadnud koorilauludeks.

Lähedane on Miina Hermann'i looming meie rahva hingele. Ei ole ükski laulupidu lõppenud ilma, et koorid vaimustuses ei oleks laulnud Miina Hermann'i „Terve vald oli kokku aetud, kihelkond kokku kutsutud“. Mitte ainult meid, eestlasi, ei liiguta Miina Hermann'i looming, ka välismaail on ta leidnud hindamist ja kutsunud esile vaimustust.

Iseloomulisem on, et juubelilaulupeol esinemiseks meie naaberriikidest valisid Miina Hermann'i laule.

Miina Hermann'i laulud on väga lauldavad — paljud neist, võrsudes rahvalaulude ürgsest inspiratsioonist, on saanud selle kaudu, et neid üle maa lauldakse, jälle rahvalauludeks.

Miina Hermann on loonud laule, mis oma õrnusega ja hellusega panevad helisema meie ilusamad südamekeeled, on loonud laule, missugused hümnidena sunnivad meid harduma.

Hallpäisele tuli hingelisele juubilarile tülleme sügavaimat tänu kõige selle ilusa ja hea eest, millega ta on rikastanud meie südameid ja meeli.

Palju terveid ja rahulikke aastaid meie isamaa suurimale naisele, sütitavale laulikule Miina Hermann'ile!

E. O.

R A A M A T

EELTULEVAIKS VAIMSE KULTUURI PÄEVIKS

*Otium sine litteris mors est
et hominis vivi sepultura.
Seneca.*

Mingisugune kultuur ei ole mõeldav raamatuta. Ta on kultuuriarengus kõige tähtsam tegur. Tema kaudu on jäädvustatud endiste põlvede teod ja saavutused. Iga ajaloolist sündmust, iga tähtsamat vaimset voolu on mõjutanud suurel määral raamat. Kui me jälgime rahvaste kultuuriajalugu, siis leiame, et vaimse kultuuri õitsengu päevil on raamat olnud ikka aukohal. Raamatu hindamine, austamine ja kogumine algas renessansiajal ja on kestnud meie päevini. Ta on varasem, kuhu on koondatud inimkonna vaimsed kapitalid. Neist kapitalidest võib igaüks saada osa, kel seks on tahtmist. Ta on haridusasutus, mis on avatud kõigile kodanikele soole ja vanadusele vaatamata. Kui kool õpetab teatud aineid kindlaksmääratud õppekava järgi, siis raamat äratab kodanikus ise tegevuskava vastavalt ta vaimsele huvidele ja vajadustele. Kaasaeg ja tuleviku elu panevad kodanike peale kohustusi, mille täitmine nõuab palju vaimset jõudu, teadmisi ja oskusi. Ainult suure vaimse pagasiga inimene võib elus saada edasi ja oma tööst jätta jäljed tulevasile põlvile. Olgu need üldhariduslikud või eriteadusharud, raamat jääb esimeseks ja viimseks õpetajaks. Põhja-ameeriklased eelistavad raamatut koolile. Nad kinnitavad, et kool on ainult asutus, kus õpetatakse kasutama raamatut, kuid hariduse omab inimene raamatust ja praktilisest elust. Seega on ka seletatav nende üle maailma kõige täielikumad ja eeskujulikumat rahvaraamatukogud.

Raamat ei ole vajaline ainult neile kodanikele, kel on madal hariduslik tasapind, vaid kõigile. Mida rohkem on inimene vaimselt arenenud, seda rohkem on tal nälg raamatu järele. Võime kinnitada, et rahva vaimse tasapinna üle võime otsustada selle järgi, kuipalju ta loeb raamatuid ja missugused on ta rahvaraamatukogud. Raamat on parimad abinõusid sisemiseks kultuuriks. Ta aitab lahendada eluprobleeme ja leida uusi elu sihte. Ta aitab vahenditult astuda ühendusse kõigi aegade suurvaimudega. Ta tutvustab nende elu ja õpetustega, põhimõtetega ja elufilosoofiaga. Kultuur hakkab arenema just siis, kui raamat tükkib laiaesse kihtidesse.

Kui 1000 aastat e. Kr. vaarao Osymandias asutas Egiptuses avaliku raamatukogu, mille uksele riputas sildi „Hingede tervendaja“, siis on see maksev raamatu kohta tänapäevani. Raamat tervendab hinge. Ta kindlustab lugejat sisemiselt, võimaldab koguda seda vaimset jõudu, mis tõstab inimese kõrgemale elu varjukülgedest. Hea raamatu lugemine valmistab lõbu meie vaimuvõimetele, tehes neid tugevamaks, painduvamaks ja rikkamaks. Ei ole paremat atestatsiooni raamatule kui vene kirjanik Herzeni oma: „Raamat on ühe põlve vaimne pärandus teistele põlvedele. Sureva vanamehe õpetus elama hakkavale noorele, puhkusele mineva vahimehe käsk oma asemikule. Kogu inimlik elu on koondatud raamatusse. Suguvõsad, rahvad, riigid kadusid — raamat aga jäi. Ta kasvas ühes inimkonnaga. Raamatus on kristalliseerunud kõik õpetused, mis inimlikku mõistust on vaevanud, ja kõik kired, mis südameid vapustanud. Temas on pandud kirja rahutu inimkonna otsatud pihtimised ja määratud enese-kirjeldus, mida kutsutakse ajalooks. Kuid raamatus

ei leia me mitte ainult minevikku. Ta on dokumendiks, mis meid juhib nüüdisaja valitsemisele, mis on omandatud kannatuste kaudu ja mis tihti on kaetud verise hīgiga. Raamat on tuleviku eeskava, seepärast austagem raamatut.“

Raamat on olnud ka rahvusliku kasvatusel abinõu. Me teame, et rahvusliku tunde ärkamisele on palju aidanud kaasa raamat. Eesti Kirjameeste Seltsi peamiseks sihiks oli kirjastada raamatuid ja neid levitada rahva hulka, et säilitada rahvuslikku vaimu võõra rahva surve ajal ja kasvatada rahvustunnet ja isamaa-armastust. On raske kujutella, et Eesti pojad ja tütreid oleksid suutnud lõpuni vastu panna mitmesugustele mõjutustele ja survetele ja säilitada oma rahvuslikku ühistunnet ja kangelasmeelt, kui ei oleks selgitajaks ega teenäitajaks olnud raamat. Tema läbi tutvusid nad omapärase kultuuriga, mineviku, tuleviku ja rahvusideaalidega. Raamat on ka meil olnud rahvusliku tunnetandjaks ja rahvusliku jõu allikaks. Ja ka nüüdisaegsed Eesti haridustegelased ei ole raamatut alahinnanud. Mäletatavasti rõhutati esimesel rahvusliku kasvatusel kongressil 2.—3. jaan. 1927. a. korduvalt raamatu ja hea kirjanduse tähtsust rahvusliku kasvatusel alal. Selle tunnustajaks on kõnedes ülesseatud teesid ja vastuvõetud resolutsioonid. Neis toonitatakse, et rahvusliku kasvatusel pandiks on hea raamatu ja kirjanduse levitamine võimalikult laiemate rahvakihtide hulka, mis rahvuslikku vaimu ja tundmusi aitavad äratada. Eriti tähtsaks peaks pidama seda noorsoo kohta, sest kui nende janunevat ja vastuvõtlikku vaimu ei osata täita rahvuslike ideaalidega, siis võib kergesti sinna leida teed internatsionaalne mürk — kommunism. Meenutagem ainult kommunistide protsesses ja me leiame nende hulgas õige palju keskkooliõpilasi. Lubame kinnitada, et nende vaimu kasvatajaks on olnud õige suurel määral meie viimase aja ilukirjandus oma iriseva, pessimistliku ja mahategeva tendentsiga. Meil on ilmunud „Kindrali poja“, „Jäljetu haura“, „Eksituse“, „Vastu hommikut“ jne. sarnaseid novelle ja romaane, kus kangelased on ümbritsetud romantilise oreooliga, kuid rahvuslikke kangelasi meil ei ole? Aga ometi oleme võitnud vabadussõja ja võiduväljale jätnud 2000 kangelast. Vabadussõda otseselt või kaudselt käsitlevat ilukirjanduslikku teost meil pole peale soomlase V. Helaneni „Karmide tähtede“. Oleme kuulnud seda vabandavat sellega, et sündmus on liig lähedane ja selle tõttu ta ise ja kujud kristalliseerumata. Kuid hiljem impoorteeritavaist kommunistikangelasist on siiski leitud võimalikuks kirjutada südantõnestavaid märtüüriume romantilisel taustal. Millega on see seletatav? Kas mitte sellega, et enamik meie kirjanikke deklareerib elu lähedust ja näeb seda ainult elu varjukülgedes. Kui mõni aasta tagasi kirjandusnädala puhul korraldati „Estonia“ kontsertsaalis vaidlusõhtu teemal, kas meie kirjandus on eluvõõras, esitas teiste hulgas hra Raudkepp küsimuse: „Miks käsitletakse meie ilukirjanduses ainult negatiivseid nähtusi ja tüüpe?“ Küsimusele vastas kirjanik Mait Metsanurk õige lakooniliselt. Kirjanik olevat mõjutatud oma ümbrusest. Kust võtta sääraseid tüüpe ja nähtusi, kui neid ei ole? Olgugi, et vaidlusõhtust osavõtjad olid peagu kõik meie kirjanikud ja arvustajad, leidis säärane vastus üldist pooldamist. Käesoleva ajakirja veerud ei luba pikemalt peatuda selle küsimuse juures, kuid tahaksime siiski lühidalt mainida, et see on tead-

lik või ebateadlik pimedus. Piirdugem kas või õige lühikese ajavahemikuga eesti rahva elus, s. o. 15-aastase iseseisvuse ajajärguga, ja meile selgub, et oleme kiirel sammul jõudnud edasi Euroopa kultuurrahvaste esiridadesse. Oleme kiiremalt arenenud kõigis eluvormides kui ehk ükski Euroopa vanema kultuuriga rahvast. Kõik see on nõudnud rahva kollektiivset pingutust, kel ei ole puudunud ka oma kangelased — juhid. Eesti rahval on olnud tahet ja elujõudu rabelda välja kõigist eluraskusist ja sama visadusega rajab ta ka teed tulevasile põlvile.

Raamat on kultuuri saavutus, mil pikk arenemiskäik seljatab. Ta eelkäijail ei ole peaaegu midagi ühist praegusega. Raamatu arenemine sel kujul, nagu me teda praegu tunneme, algas alles 15. sajandil pärast trükikunsti leidmist. Enne tarvitati mõtete edasiandmiseks kirja ja varem koguni veel piltkirja. Kõiksimusele, millal tekkis mõtete edasiandmise viis kirja-märkide kaudu, ei saa täpselt vastata. Ehkki loodusrahvad oma sündmusi üksteisele andsid suusõnaliselt edasi, leidub siiski juba nende juures pilt- või mõttekirju. Võiks nimetada esiteks sõlmkirja, mis on esinenud mitmes kohas ja milledest tähtsaimaks võiks pidada inkade quippu't. Euroopas oli õige laialt levinud vanal ajal nõndanimetatud pügalpuu. Peamiselt tarvitati seda tõendusdokumendina võlgniku ja võlasaldaja vahel. Ka meil tarvitati vanal ajal midagi sarnast teopolgla näol. Järgmiseks edenemissammuks oleks piltkiri, kus joonistatud pilt ei olnud määratud vaatamiseks, vaid teatud mõttekompleksi edasiandmiseks. Sääraseid joonistusi raiuti või maaliti kiviajal koopa seintele. Ajajooksul saavad üksikpildid kindla tähenduse ja väljendavad üksikut sõnamõistet. Sääraseiks sõnapiltkirjadeks võiks nimetada egiptlaste hieroglüüfe, assüürlaste kiilkirja ja hiinlaste hiinakirja. Sõnapildist areneb silpkiri, mis jäi ühtlasi ka hääliku märgiks või tähtkirjaks. Hiinlased jäid aga peatuma sõnakirjal ning säärane kirjutamise viis püsib neil tänapäevani umbes 50.000 sõnapildiga. Hiinlasilt laenasid jaapanlased oma kirja. Seepärast on ka nende mõlemate maade kirjad teistele rahvastele raskesti õpitavad ja loetavad.

Euroopasse pääsis kiri greeklaste kaudu, kes selle laenasid, kõigi oletuste järgi, semiidi rahvailt (araabia, heebrea, süüria ja foniikia). Sellase oletuse tõendavaks tunnuseks on, et greeklaste tähtede järjekord, tähekujud ja nimed on samasugused kui semiidi rahvail. Pealegi kirjutasiid nad kuni V sajandini e. Kr. pahemalt paremale poole, nagu praegugi kirjutavad veel juudid. Greeklaste tähestik (alfabeet) sai aluseks kogu Euroopa tähestikele. Kõigepealt hakkasid seda tarvitama etruskid. Nende juurest see levis üle kogu Itaalia ja sai pärastiseks roomlaste kirjaks. Siit leidis ta teed teiste Euroopa rahvaste juure.

Ka materjal, millele kirjutati, on teinud läbi pika arenemisfaasi. Varemole aegadel raiuti kiilkirjad peitlitega kivisse, nagu Moosese 10 käsku kivitahvleil. Varsti asendas selle savi, sest pahmesse savisse oli kergem kirja sisse kratsida. Kuivatades muutusid need alalhoidmiskõlvulisteks.

Suure muudatuse kirjaasjandusse tõi papüürus. Niiluse kaldal kasvas pilliroole sarnanev taim, mille kiududest valmistati suurepärase kirjutusmaterjal. Papüüruse valmistamisele asuti Egiptuses 3000. a. e. Kr., kust ta levis pärastpoole Rooma.

Ka Euroopa kirjatähtede hällis, Greekas ja Roomas, tarvitati esmalt kivi, savi, metalli ja puud kirjutusmaterjaliks. Seadused ja sõdurite teenistustunnistused kirjutati pronkstahvleile ja nimetati neid diplomaatideks. Igapäevases elus tarvitati aga odavamalt kirjutusmaterjaliks, milleks osutusid kriidiga või vahaga kaetud puutahvlid. Neile kirjutati metallist või elevandiluu-stilusega. Ka puukoort tarvitati kirjutusmaterjalina, mida tõendab ladinakeelne raamat nimetus liber (pärnakoor). Ent juba viiendal sajandil e. Kr. Greekas ja Rooma kaubandussuhete arenemise

tõttu Egiptusega tõrjus papüürus endised kirjutusmaterjalid vahendid tagaplaanile. Papüüruse võidukäik kestis kuni IV sajandini p. Kr., millal selle asendas Aasias leiutatud pergament, mis valmistati parkimise teel loomanahkadest. Pergament osutus mitmeti paremaks papüürusest. Ta oli vastupidavam, heledam, siledam ja võimaldas kirjutada kahele poolele. Pergament püsis tarvitusel kuni paberi leiutamiseni ja isegi hilisemal aegadel ei ole teda täiesti kõrvale heidetud. Üksikul juhtumel tarvitati teda veel 19. sajandil Vatikamis ja munkade ordudes. Põhjusiks olid siin muudugi traditsioon ja vanaaegsuse müstika.

Raamatu kausta praeguse aja mõiste järgi tol ajal ei tuntud. Tarvitati nõnda nimetatud voluumeni või rulli. Kuid rullina kepi ümber oli voluumeni kasutamiseks ebapraktiline, sest ta ei jätnud lugedes kumbagi kätt vabaks. Ühega pidi rulli lahti ajama, teisega seda kokku rullima. Pergamenti võimule pääsmisega tekkis voluumeni kõrvale ka koodeks, mis oli umbes meie praeguse raamatu kausta sarnane.

Kirjutati kas kõrkjaga või pillirooga. Linnu leule levimine algas keskaja algaastail, kuna terrassulgeiutati alles 19. sajandi lõpuole litograafia looja Senefeldesi poolt.

Paberi valmistamise kunst sai Euroopas tuttavaks alles keskaja lõpul, olgugi, et Hiinas tunti teda juba 105. aastal p. Kr. Euroopas hakkasid kõige enne paberit valmistama araablased Lõuna-Hispaanias. Nad olid selle kunsti õppinud hiinlasilt ning 1150. aastal asutasid Hispaanias mitu paberiveskit. Siit levis paberi valmistamine 13. sajandi lõpul Prantsusmaale ja Itaaliasse ja alles järgmise sajandi lõpul Saksamaale.

Ka raamatukõitmise kunst on pärit idast, islami rahvastelt. Eriti silmapaistev oli nende kõide dekoratiivsusele. Ei ole siis ime, et 15. sajandist peale Euroopa köitetööstus sattus nende mõju alla, mida juba pärast ise viimisteldi ja täiendati kuni praeguste lüksuskõidetereni.

Keskaja lõpul, eriti humanismi ja renessansi ajastul, tekkis vaimulike kõrvale ka ilmalikel vajadus hariduse omandamiseks. Algas massiline raamatute käsitse ümberkirjutamine, kuid rahuldavaid tagajärgi see siiski ei annud, sest säärane paljundamisviis on aegaviitev ja teeb raamatu kalliks. Mehhaaniline paljundamine oli aga tundmata, olgugi, et Hiinas teati sellest juba 1041. aastal. Euroopas tekkis trükikunst täiesti iseseisvalt. Selle leiduriks sai sakslane Johann Gensfleisch zum Gutenberg. Tema poolt asutatud trükikojas ilmus ka esimene raamat n. n. „Fragment vom Weltgericht“ 1444.—1446. aastate vahel. Neid aastaid võib pidada trükikunsti leiutamise aastaiks.

Saksamaalt levis trükikunst teistesse Euroopa riikidesse. Ka trükikunst on teinud läbi pika ja vaevarikka arenemiskäigu, enne kui ta on jõudnud kiirpressini, rotatsioonmasinani ja tüpograafiani. Üksikasjaline arenemisfaaside jälgimine viiks pikale, seepärast mainime ainult tähtsamaid momente edenemiskäigus.

Esimesed trükised oma primitiivsuse ja omapärase tehnika tõttu on saanud paljudele huvi keskuseks ja uurimisobjektiks. Kõiki enne 1500. aastat ilmunud trükiseid nimetatakse inkunaabuleiks (lad. incunabula-hällis). Nende trükkimisel jälgiti täpselt käsikirjade valmistamisviisi. Käsikiri oli eeskuju. Selle järele valmistati tähed, illustratsioonid ja ka kaust. Tarvitusel oli gooti kiri. Järgmine samm oleks fraktuur, mida hakati tarvitama 1524. a. esmalt Prantsusmaal. Gooti kirjast loodi uus nurgeline vorm, mille arendajaks oli kunstnik Dürer. Renessansi mõjul oli raamatul kõige suurem minek Itaalias, seepärast tõuseb ta peagi Saksamaale suurimaks võistlejaks. Keskuks kujunes Veneetsia, kus Manuzio'd edendasid suurt mõju humanismi ideede levitamisel oma trükitootanguga. Nad asendasid foolio oktaavkaustaga, mis tegi raamatu märksa odavamaks. Ka gooti tähed muudeti humanismi kursiiviks „cancellaresco's“, mida hiljem nimetati itaalia kursiiviks.

16. sajandi teisel poolel muutuvad trükikunsti pio-

neeriks Madalmaad. Elzeuier'ide suguvõsa oli sedavõrd kuulus, et isegi välismaade teadlased saatsid oma käsikirju neile trükkimiseks. Nad löid uue antiikva liigi, elseviirkirja, ja võtsid tarvitusele vaise kausta. See oli esimene odav raamatu tüüp, mis tol ajal võitis maailmakuulsust.

18. sajandil pääseb esikohale revolutsiooniäeline Prantsusmaa. Rokoko-raamat oma illustratsioonidega ja vinjettidega on palju kaasa aidanud raamatu kaunistamisel. Kunstimaitseline raamat oli lohutamatu kaaslane Louis' de löbu ja pikantsust armastavale hoovkonnale. Ilutsemine oli elu ülesandeks ja selle tunde tõlgendajaks pidi olema ka raamat. See kestis kuni Napoleoni ajajärguni, millal raamatu kunstiline külg langes kaunis madalale tasemele, olgugi, et trükitehnikas tehti suuri leitudusi. Parandust tõi 19. sajandil litograafia leiutamine, mis muutis raamatutööstuse täieliselt. Siit peale saab masin ainuvalitsejaks trükikojas, mida järjest täiendades oleme jõudnud tänapäevaste saavutusteni.

Esimene trükikoda Eestis asutati Tartus 1631. aastal ja kolm aastat hiljem Tallinnas. Trükistööstuse algusaastail ei ole mitte esimesel kohal eestikeelne raamat, vaid ladina- ja saksakeelne. R. Antiku andmete järgi on kuni 1917. aastani ilmunud umbes 15.000 raamatut. Kui jälgida R. Antiku ülevaadet, siis selgub, et eestikeelses raamatutoodangus kuni 1917. aastani ei ole mingisugust ühtlust ei eksemplaaride arvus ega ka sisus. Esimene raamat ilmus 1535. aastal — Vanratt — Kölli katekismus — ja siis möödub terve sajand, ilma et ilmuks ühtki eestikeelset raamatut. Kirjanduslõulased mainivad küll mõningaid eestikeelseid teoseid, kuid see on kaheldav juba selle pärast, et neist pole säilinud ühtki eksemplaari. Raamatutrükkimises on tõusu näha 17. sajandi 80. aastate ümber, sest Rootsi valitsuse ajal koolivõrgu tihenemisega kasvas ka tarvidus raamatu järele. Kuid see ei kestnud kaua. Põhjasõda andis trükistööstusele surmava hoobi. Sajandi vahetusel ja esimesel kahel kümnendil on täieline seisak. Paranema hakkab seisukord sajandi keskel. Nüüd ilmub juba umbes poolteist raamatut aastas. Ka sisu läheb mitmekesisemaks. Võib leida õppe- ja kirikuraamatute kõrval juba kalendrid ja tervishoiu ala käsitlevaid teoseid. Siit edasi võib märgata järjekindlaid edusamme. Sajandite vahetusel kasvab ilmunud raamatute arv 4½ peale. Sisult ei ole enam vaimulikud raamatud ülekaalus. Eriti suur on kalendrite arv, neile järgneksid õpperaamatud, luuletused ja seaduseraamatud.

19. sajandi keskel tihenes ilmuvate raamatute arv tugevasti. Selle nähtuse põhjuseks sai majanduslik tõusuaeg, mis oli tingitud agraarreformidest ja soodsaist põllusaaduste hindadest. Talurahva hulgas on näha juba teatud jõukust ja selle tagajärjel algab 60. aastail Lõuna-Eestis massiline talude ost. Umbes samasse ajajärku langevad ka rahvusliku liikumise esimesed puhangud, mis kord-korralt haarab ikka laiemaid kihte. Kuigi valitseb algeline kirjaoskus laiemate rahvakihtide hulgas, on eesti raamatul nüüd juba oma kindel tarvitaja. Kooliõpetajad ja erksamad talupojad, kes moodustasid kandvaima tegelaskonna ärkamisaja liikumises, said ka eesti raamatu tarvitajaiks. Sama liikumise pinnal tärkas ellu Eesti Kirjameeste Selts, kelle peamiseks ülesandeks oli rahva enesetunde äratamine ja iseteadvuse kasvatamine. Tolleaegseid tagurlikke olusid arvestades, oli seda võimalik teha ainult kaudsel teel. Selleks kaudseks teeks valiti raamatute ja hariduse levitamine rahva hulgas. Ta kirjastas mitte üksi õpperaamatuid, vaid ka populaarteaduslikke ja ilukirjanduslikke teoseid, mis olid koostatud eestlaste endi poolt. Raamatu kasvu ei suutnud enam takistada isegi 80-ndail aastail alanud venestusajajärk. Eesti ajalehetöötajad on ka ühtlasi trükikodade omanikud ja survest hoolimata suudavad nad siiski raamatuid saata rahva hulka. Trükikoja kõrvale tekib ka puht eesti raamatukaupmehi, kes samuti on

huvitatud eesti raamatu minekust. Sajandi keskel ilmus umbes 125 teost aastas, kuna lõpul juba 300.

20. sajandi alul on eesti ühiskond tublisti muutunud. Jõuka talupoja-kihi kõrval maal on linnades kujunenud väikekodanike, käsitööliste ja vabrikutööliste kiht. Ka ei puudu eesti intelligents, kes küll arvult on muulastest vähem, kuid kokku ületavad eestlased juba muulasi. Seoses sellega tõuseb ka linnades tarvidus eesti raamatu järele.

Sama sajandi esimesel kümnendil hakatakse maal hooga asutama kultuurilisi seltsi, mis väga palju soodustasid haridusolusid. Nende seltside juures tegutsesid ka sageli raamatukogud. Nõnda ilmub 20. sajandil kuni 17. aastani keskmiselt 333 teost aastas. Ilukirjanduslike ja vaimulike raamatute ja kalendrite ilmumine on endisel tasemel, kuid tõusu näitavad teadusliku sisuga raamatud, eriti põllumajanduslikud. Kujukaks ülevaateks eesti raamatutoodangu arenemiskäigust oleksid Martsoni andmed. Üksikute eksemplaaride ostuhinna koguväärtuses ilmus raamatud 1876. a. 26,70 rubla eest ja 1913. a. 1.800.000 rubla eest. Nii näeme, et kultuuriline tõus rasketest välisoludest hoolimata tegi kiireid edusamme.

Iseseisvuse ajal ilmunud trükiteodangu kohta saame täpseid andmeid Statistika Keskbüroo väljaandeist. Et lugejat mitte tüüdata arvudega, toon võrdluseks ainult näite, millest selgub raamatute ilmumise suhteline vahekord kuni iseseisvuseni ja pärast seda.

Nagu ülalpool mainitud, ilmus ajavahemikul 1635.—1917. aast. 15.000 eksemplaari raamatuid ja 1917.—1933. a. ulatub nende arv 16.500 peale. Ligi 300 aasta kestes on toodang olnud väiksem kui viimase 15 aasta kestes. Neist andmeist selgub, et vaimne kultuur ei ole iseseisvuse ajal jäänud tagaplaanile, vaid kultuuri peamise tunnismärgina, raamatutoodanguna, õige kiiresti arenenud.

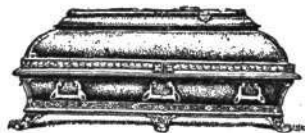
Jääb ainult soovida, et hea raamat leiaks kasutamist ja tehtaks kättesaadavaks kõigile seltskonna kihedele.

E. P.

Vanim puusärgiäri ja matusetalitus

A. MELDORF

Tallinn, Väike Tartu mnt. 1, telef. 463-33 460-92

Müügil alatiselt
puusärke, puust
ja metallist,

riste, pärgi, hauaaedu, hauakaste j. n. e.

Ilustamine kõikide soovide kohaselt

Surnute saatmise korraldus
kõikides riikides

Tellimisi võetakse vastu igal
ajal, ka pühapäeviti

Suuskükkudest

Põhjamaade rahvaste riigikaitse organisatsioonid pühendavad suure tähelepanu suuskükkude organiseerimisele ja väljaõppele. Iseäranis uuritakse ja katsetatakse talvesõja ja suuskükkude tegevust Soome kaitseväes ja kaitseliidus. On ju enamuse Soome ida-piirist rohkearvuliste järvede ja suurte soode tõttu suvel läbipääsmatu ning ainult talvel, kui sood on külmanud ja järved kaetud paksu jääkorruga, vaenlase sissetungimiseks lahti. Talvisel ajajärgul, kui jalaväel suuskadeta teedevaesel ja lumerikkal maastikul tegevus on raskendatud, isegi võimatu, on ülesannete täitmine suuskükkudestel hõlbustatud. Meie idapoolne naaber — Nõukogude Vene — kes suure püsivusega ja agarusega töötab punaväe organiseerimise, relvastamise ja väljaõppe alal, pole jätnud tähelepanemata talvesõja olusid. Iseäranis Leningradi sõjaväe ringkonnas teostatakse suuskükkude ja punaväe väljaõpet suuskadel.

Parima õppetunni suuskükkude vajadusest ja tegevusest andis 1922. a. Karjala vabadussõda. Siin kohatasid Soome ja Karjala headest suusatajaid organiseeritud suuskükkused Nõukogude Vene jalaväe osadega. Viimased olid täiesti abitud ja võimetud vastupanu avaldamiseks Soome ja Karjala suuskükkudele ning partisaansalkadele. Ainult siis, kui Nõukogude Vene üle maa kogus oma parimad suusatajad ja organiseeris neist suuskükkused, suutis ta oma seisukorda parandada.

*

Missuguses seisukorras talvesõja tegevuse poolest on Eesti? Võrreldes Soome ja Nõukogude Vene põhjapoolse piiriga on meie seisukord parem. Talv on lühem ja lumi pole ka nii sügav, kuid siiski hoolimata sellest, et viimaseil aastail meie talved on lühemad ning lumevaesemad, aastas 3—4 kuu jooksul jalavägi suuskükkudega ei suuda täita kõiki lahingülesandeid. Kohates sõja korral Nõukogude Vene punaarmeeriga oleksime meie talvel suuskükkudega samasuguses abitus seisukorras nagu Vene punaarmee 1922. a. Karjala vabadussõjas Soome ja Karjala suuskükkude vastu. Vabadussõjas puudusid meil küll suuskükkused, kuid siis puudusid nad ka meie vastasel, Nõukogude Vene punaväel.

Kas on vajadus kaitseliidus organiseerida ja välja õpetada suuskükkusi?

Sõjalise ettevalmistuse meie meeskodanikud oma enamuses saavad kaitseväes. Samuti ka suuskükkude valmistamiseks ette suuskükkude tegevuseks talvesõja olukorras. Lühikese talve tõttu õpetada välja suusatajaid ning suuskükkude lahingülesannete täitmiseks ei ole alati võimalik. Roobastikku kaitseväega peaks suuskükkude väljaõpe teostuma kaitseliidus — õpetades oma liikmeid suusutama ning jätkates seda väljaõppe tööd, mis tehtud kaitseväes. Pealegi on kaitseliidu õppetegevuse eesmärgiks: ette valmistada oma liikmeid ja kaitseliidu üksusi riigikaitse ülesannete täitmiseks — võitlemiseks nii väerindel kui ka siseriigis riigi sisemise julgeoleku kindlustamiseks. Selle eesmärgi saavutamiseks on organiseeritud kaitseliidu üksusi peagu kõigi relvaliidide aladel, samuti ka suuskükkude. Suuskükkude organisatsioon ja ettevalmistus pole aga veel nii kavakindlalt ja süstemaatselt läbi viidud nagu teiste relvaliidide üksustes. Põhjus selleks siin on olnud vastava ettevalmistusega instruktorite ja pealike, samuti ka õpperaamatute ning eeskirjade puudus.

*

Millele peab olema rajatud suuskükkude väljaõpe ja missuguseid ülesandeid suuskükkused täidavad?

Suuskükkude aluseks on hea suusataja. Osav, julge ja vastupidav suusataja, kes väsimata kõik talvise ilma ja lume raskused võidab ning igas olukorras jääb peremeheks, täidab need ülesanded, mis riigikaitse suuskükkudest nõuab. Vähe sellest, et malevlane üksikult on hea suusataja, ta peab suutma suusutada üksuse koosseisus koond- ja lahingrivistustes, kooskõlastades oma tegevust naabritega. Nii peab kogu üksuse suusutamise oskuse ja vastupidavuse tase olema enam-vähem ühetasane. Nõrgemad ei tohi olla kammitsaks tugevamaile, tugevamad omakorda ei tohi oma kiire ja innuka tegevusega liialt väsitada nõrgemaid. Seepärast suuskükkude väljaõppes omab esimese koha suusutamisoskus. Üksus ei suuda oma malevlasile kor-

raldada kunagi niipalju õppusi, et nad ainult õppustel omandaksid suusatamise oskuse ja vastupidavuse. Vastupidavuse ja suusatamise oskuse omandamine on iga mehe „kodune“ töö. Need alad peab iga suuskü- suse malevlane omandama spordimehena. Suuskü- suse mureks on propageerida, et kõik ta liikmed iseseisvalt õpiksid ära suusatamise, ja korraldada õppusi, kus kontrollitakse iga mehe suusatamise oskust, antakse õppust õige suusatamise stiili omandamiseks, minnak- se läbi suusatamine rivis, lahkriiviharjutused (asendite muutmine, ahelikku pauskamine, hüpped ahelikus ja jär- jestikus, kogunemine), koondriivi, laskeasendid, lask- mine ja lahingkooli harjutused suuskadel.

Suuskü- suste lahingkooli harjutused peavad ole- ma analoogilised neile ülesandele, mis suuskü- sustel on täita riigikaitsel ülesannete teostamisel nii väerin- del kui siseriigiski. Need on:

- luuretegevus;
- rännakkaitse;
- teerajamine jalaväe üksustele, kui viimased teostavad rännaku suuskadel;
- taandumisel tegutsemine kon- takti- või katteosadena;
- jälitamisel vaenlase kiire jälit- tamine;
- pealetungil ja kaitsel jalaväe- osade tiivakaitse teostamine.

Tähtsaim suuskü- suste tegevusala on luure ja rän- nakul patrulli-teenistus, mispärast ka need alad on suuskü- suste väljaõppe raskuspunktiks. Talvel sügava lumega jalaväe üksused suuskadeta, ratsa- ja teised relvaliidid on võimetud teostama luuret, ainult suus- kurile on siis „maa lahti“ ja „kõik teed vabad“. Samuti ka rännakul ainult suuskurid võivad liikuda välispool teid ning teostada patrulliteenistuse. Jalaväe patrol- lide liikumine suuskadeta on väsitav, aeglane ning pi- durdab rännakliikumist.

On jalaväe üksused suusatamises niivõrd välja õpetatud, et nad teostavad rännaku suuskadel, siis on suuskü- suste ülesandeks neile rajada tee ning kõrval- dada takistused rännakuteel.

Teise järgu tähtsusega suuskü- suste tegevuses on taandumise katmine, vaenlase jälitamine ja kaitsel ning pealetungil lahtise tiiva kaitsmine. Taandumisel suuskü- sused kui kiiresti liiguvad osad tõkestavad vaenlase edasitungi oma tulega, kisuivad endid siis te- mast lahti ning kasutades oma kiirust organiseerivad uue tõkkepositsiooni. Jälitamisel suuskü- sused liiku- des välispool teid läbi soode ja metsade püüavad ha- arata taanduvate vaenlase osade tiibu või tungida neile seljataha, et seega sünnitada segadust ja paanikat, mis takistab taandumist viia läbi organiseeritult.

Suuskü- suste taktikaliseks kasutamiseks peame tundma nende omadusi. Tähtsaimaks neist on suur liikuvus, kuid nõrk tuli. Lumisel maastikul suuskü- suste liikumiseks puuduvad takistused. Selle vastu suuskü- suste tuli on nõrk. Liikudes sügavas lu- mes välispool teid ei suuda suuskü- sustega kaasas käia

lahinguvõor. Paatkelkudega suuskü- sused suudavad kaasas vedada ainult piiratud arvul automaatrelvi ja laskemoona. Oma nõrga tule tõttu suuskü- sused pea- vad kasutama ära oma liikuvust, vaenlasele võimali- kult kiiresti ning varjatuna lähenema ning ülesande täitma manöövri abil. Suuskü- sused manöövri abil peavad vaenlast oma tegevusega fillatama. Varja- tud liikumiseks on aga tähtis moondu- mine, mis talvel, kui metsad on raagus ja maa kaetud valge lu- mevaibaga, on iseäranis raske. Moondu- miseks suuskü- sused kannavad valgeid mantleid. Et metsas ja met- sa foonil valge mantel ei moonda, vaid on veel roh- kem silmatorkav, siis on kasulik tegevuses metsasel maastikul kanda moondu- miseks laigulisi mantleid.

Raskeim moment suuskü- suste tegevuses on rün- naku läbiviimine. Suuskadel rünnak pole kül- lalt mõjuv, suuski maha jättes takistab rünnakut sü- gav lumi. Suuskü- suste rünnak pole veel leidnud rah- luldavat lahendust, mispärast see tuleb teostada olu- korra kohaselt suuskadel või ilma. Rünnakul jalgri- vis jäetakse suusad rünnaku lähtealusele, määratakse igas jaos 1—2 meest, kes suusad toovad järele, et pä- rast rünnakut tegevust suuskadel jätkata. Loomuli- kult, kuni suusad tuuakse järele, tekib lahingtegevus- ses seisak, mis vaenlase taandumisel pole kasuks. Ots- tarbekohasem on rünnakuks osa varusid jätta kasuta- mata, kes astuvad tegevusse siis, kui rünnanud osa- dele suuski järele tuuakse.

Valgustades suuskü- suste tegevust peatume lühi- dalt teistel tegevusaladel, kus sõjalises tegevuses ka- sutatakse suuski. Nimetan siin jalavägi suus- kadel, s. t. jalaväe osad, kes tervena on asetatud suuskadele. Kui suuskü- sused on „meistrid“ oma tege- vusealal, siis jalavägi suuskadel kasutab suuski liiku- miseks, kuna muidu ta tegevus sünnib jalgrivis. Ja- lavägi oma osadena kasutab suuski rännakuks ning varude kiireks liikumiseks lahingu tulipunktidesse. Jalaväe tegevus suuskadel väärub suurt tähelepanu, iseäranis meie oludes, kus väeosade ümberpaigutami- ne ja varude kiire kohalejõudmine väheste jõudude juures mängib lahingus otsustavat osa. Talvel, kus mehhaaniliste sõidukite kasutamine on võimatu, on parimaks liikumise abinõuks siin suusad.

Veel leiavad suusad otstarbekohast kasutamist si- deteenistuses. Talvel suusad virgatsile on vajaliseks liikumise abinõuks. Samuti on telefoniliini vedamine ja parandamine ilma suuskadeta läbi lumiste metsade ja võsastike väsitav ning aegaviitev. Palju kiiremini ja kergemini teostavad telefonistid liini vedamist ja parandamist suuskadel. On väga vajaline sideüksus- tel kasutada sideteenistuseks suuski ja endid telefoni- sideme loomiseks suuskadel ette valmistada.

Nii näeme, et talvesõja oludes suusad leiavad mit- mekesist kasutamist ning suuskü- suste tegevus on vääriliselt hinnatav, iseäranis siis, kui vaenlasel on tegevuses suuskü- sused. Meie kaitseliidu suuskü- sustel on ees suur töö enne kui nad on sisemiselt kind- lasti organiseeritud ning väljaõppelt jõuavad rahulda- vale tasemele. See töö on aga väärt, et seda innukalt tehtaks.

RATSAKAITSELIITLASED EELPOSTI-TEENISTUSES

Minu käesoleva artikli eesmärgiks on ratsaeelpostide teenistuse õpetamine.

Piirdumine aga vaid eelpostiteenistusega ei anna igale malevlasele sellest kuigi selget pilti, mille tõttu terviku mõiste saamiseks puudutan paari sõnaga ka puhkekaitseteenistuse üldmõistet. Samuti toon näite puhkekaitse läbiviimisest eskadroni piirides, mis annab teatavaid juhendeid peale jaopealikute teenistuse ulatuse ka rühma- ja eskadronipealikuile puhkekaitseteenistuse läbiviimisel ja organiseerimisel üksikuis väikestes ratsaüksustes.

Puhkekaitse üldmõistest.

Puhkusele asuvate üksuste julgestamiseks, suunas, kust võib oodata vastase tegevust, pannakse välja puhkekaitse.

Puhkekaitse üldiseks ülesandeks on julgestada puhkusele olevaid vägesid vastase ootamata kallaletungi eest ning võimaldada neil võita aega ja ruumi lahingukorda astumiseks.

Puhkekaitset teostavateks organideks on eelpostid, üksikud puhkekaitse rühmad ja — eskadronid.

Viimased pannakse välja suurematest üksustest eriti siis, kui on oodata vastase suuremate jõudude pealetungi läbipääsval maastikul ja kõigis suundades.

Teenistus puhkekaitstes on väsitav, nõuab palju mehi, ning seepärast jõusäästu saavutamiseks tuleb otsida võimalusi.

Jõusäästu alus on rajatud juhi tegevusvabaduse saavutamisele ja vähema jõu äratarvitamisele julgustusosadeks, mida arvestades peab puhkekaitse teostamine põhjenema järgmistel põhimõtetel:

— Puhkekaitse üksusi grupeerida vastavalt ülesandele, olukorrale ja maastikule tervikuna, mitte aga saata laiali osakeste kaupa mitmest üksusest;

— kardetavates suundades sulgeda vastase poolt tulevad teed suurtele kaugustele asetatud julgestusosadega;

— saata välja luure vastase suunas ja

— organiseerida puhkusele olevatele üksustele vahetu kaitse.

EELPOSTID.

Eelpostide koosseis ja ülesanded.

Eelpostideks nimetame ratsa- või jalastatud sõdurite gruppi (koosseisus kuni üks jagu), mis on pandud välja ette kas puhkekaitse rühmast või otse puhkusele asunud üksusest (eskadron), ülesandega julgestada an-

tud lõigus väljapanijat üksust ja takistada vastase luure- ning eelosade tegevust.

Eelpostid tagavad puhkusele asuvale üksusele võimaluse võita aega ja ruumi lahingusse astumiseks.

Jalaeelpost ratsaüksusest pannakse välja juhtumil, kui vastane on lähedal ja aktiivne, ning sellastele tähtsatele punktidele või teede sõlmedele, mis on soodsad puhkekaitse teostamiseks ja millised kohad võivad sattuda suurtüki- või automaatrelvade tule alla. Nad asetatakse ette 1—1½ km kauguseni (automaatrelvade laskeulatus).

Eelpostid asuvad üksteisest kaugustel, mis tagavad, et nende vahelt vastase nägemata osad ei imbu läbi, ja võimaldavad mõnel juhtumil isegi vastastikuse k.-klp. tule toetuse.

Vastase survele jalaeelpost taandub määratud teed mööda järk-järgult hüpetega, luues igal peatusel vastupanu.

Ratsaeelpostiga julgestavad endid puhkekaitsele asuvad ratsaüksused juhtumil, kui vastane on kaugel, ta koosseisus on ratsaosad, maastik on läbipäästav ainult üksikutes suundades ja puhkusele asuvad osad asuvad looduslike tõkete taga. Ülesanded on samad, mis jalaeelpostidel, samuti koosseis.

Ratsaeelpostid asuvad üksikult ja üksteisest kaugel. Neid saadetakse välja vastase ilmumise tõenäolisemates suundades sellastele kohtadele, mida vastase luure- ja eelosad tõenäoliselt peavad läbima ja mis pakuvad võimalikult kaugedid vaatuse ja soodsaid vastupanu võimalusi (näit. ristteedele, teelahkmeile, kitsustele, jõest ülepääsu kohtadele jne.).

Joon. 1.

Jalavahipost (2 meest) saadetakse välja kõige kaugemale kuni 400—500 mtr., harilikult aga 50—150 mtr.

Eelpostide teenistuse organiseerimine.

Eelposti-teenistuse organiseerimisel tuleb eelposti pealikul pidada silmas kõiki võimalusi, mis tagavad suurima hobuste ja meeste jõu säästu.

Eelpostid julgestavad endid, nagu mul ühes varem ilmunud artiklis juhus oli selgitada, vahipostidega. (Vt. „Kaitse Kodu!“ nr. 17 — 1933. a.)

Joon. 2. Ratsavahipost koosneb harilikult kolmest ratsanikust. Kaks neist vaatlevad, kolmas hoiab hobuseid

Meestele osalisegi puhkuse võimaldamiseks tuleb teostada vahiposti vahetust nii, et puhkeaeg oleks kaks korda suurem teenistuse kandmise ajast. Normaalselt on vahiteenistuse kestus hea ilmastiku juures 2 tundi, öösel ja halva ilmaga vähem.

Seda arvestades läheks näit. 2-mehelise jalavahiposti-teenistuse teostamiseks eelposti koosseisu minimaalselt 7 meest (s. t. 3 vahetust à 2 meest ja sideratsanik) ja pealik.

Ratsavahiposti väljapanemiseks läheb rohkem mehi (vähemalt 3), mille tõttu ka ratsaeelposti koosseis on suurem — tavaliselt üks jagu.

Vähem koosseis raskendab tarvilise arvu vahipostide väljapanemist ega suuda teostada vastupanu, kuna erinevalt jalaeelpostist ratsaeelpostist osa meeskonda jäetakse hobuhoidureiks.

Eelposti suurus on rippuvuses vastase kaugusest, ülesande tähtsusest ja väljapandavate vahipostide arvust. Arvestades eelpostide ette julgestuspiilkondade väljasaatmise vajadust juhtumil, kui neid pole saadetud suuremast üksusest otseteed, oleks tarviline veelgi suurem eelposti koosseis. Eriti on see aga tarviline siis, kui on eelpostile tehtud ülesandeks seisukoha kestvam kaitsmine.

Tugeva vastupanu jaoks eritähtsusega punktidesse saadavad suuremad üksused juba üksikud puhkekaitse rühmad, mil on kaasas raskekuulipildujad.

Eelposte nimetatakse vastavate järjekorranumbrite järgi, lugedes paremalt tiivalt. Numbrite asemel tarvitatakse ka asukoha nimetust, näit.: eelpost kõrgustik 45,1, teelahkmel M—N poole jne.

Käsk eelposti pealikele.

Antud käsk peab sisaldama alljärgnevad andmed:

1. Eelposti pealik ja koosseis.
2. Teated vastasest.
3. Teated oma vägedest — eelposti väljasaatnud üksuse ülesanne, naabrid, luureosad ees.
4. Eelposti asukoht.
5. Naabereelpostide asukohad ja nende väljapanija üksus.
6. Lõigu organiseerimine.
7. Üldise vaatluse suund — millele juhtida eriline tähelepanu.
8. Side eelposti ja ta väljasaatnud üksuse vahel.
9. Salasõna (tunnussõna), kui see määratud.
10. Tegutsemisviisid vastase pealetungi korral.
11. Toidu ja hobusemoona saamise viis (kes toob järele, millal ja missugust teed mööda).
12. Väljasaatja üksuse ja selle pealiku asukoht.

Eelposti pealiku kohused asukohale jõudmisel.

Eelpostide asukohad määratakse kindlaks kaardi järgi. Täpse asukoha näitab kätte eelposti väljapanija pealik. Laia rinde või kiire olukorra tõttu võib esineda ka juhtumeid, kus väljapanija pealik eelposti asukohta maastikul näidata ei saa ja eelposti pealikul tuleb valida endal täpne asukoht.

Asukohale minekul pealik võtab kaasa enese julgestamiseks mõned ratsanikud, et võimalduks kohalejõudmisel ohutu tegevusplaani koostamine ja selle läbiviimine. Ülejäänud eelposti meeskond liigub talle järele piilkonna taoliselt pealiku abi juhatusel, kui eelposti pealik on juba 300—400 mtr. edasi või kohale jõudnud.

Jõudnud kohale, pealik toimetab maastiku luuret, ja eelposti päralt jõudes asetab selle kohale. Teeb kiired korraldused eelposti julgestamiseks, pannes välja ajutise ratsa-vahiposti 300—400 mtr. kaugusele või saates ette paarimehelise piilkonna eeloleva maastiku läbivaatamiseks.

Eelposti pealiku maastiku-luure peab sündima järgmiselt:

Ta peab:

— isiklikult käima ning vaatama läbi üksikasjaliselt terve lõigu; puudub selleks aeg, siis peab ta tähtsamaid kohti läbi sõites avarama ülevaatega punktidele uurima läbi lõigu vaatlusega;

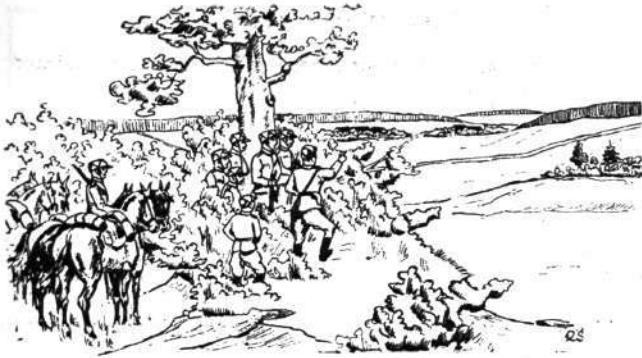
— veenduma, kas on vastupanu teostatav antud kohal, valima selle järele automaatrelvade ja hobuhoidurite asukohad;

— koostama üksikasjalise teenistuse- ja kaitsekava; selle järele valima järgmised vastupanukohad.

Eelposti pealiku käsk.

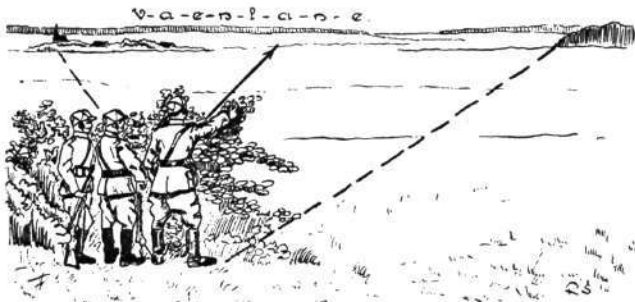
Eespool loeteldud tegevuste tulemused avalduvad eelposti pealiku lõplikes korraldustes, kus ta määrab:

1. Vahipostide asukohad ühes kõigi selle ala vajalike korralduste ja juhendite andmisega (need on loeteldud „Kaitse Kodu!“ nr. 17, lhk. 511).

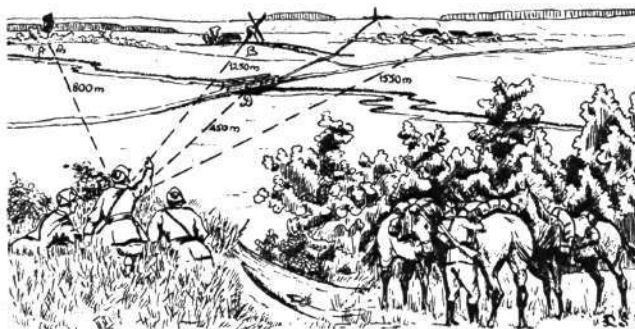

Joon. 3. Pealik näitab kätte vahiposti asukoha, võttes esimese vahetuse väljapanekul kaasa ka järgmised vahetused, et neid tutvustada ülesandega ja asukohaga

2. Eelposti asetuse — pidades silmas head varjumise, vastupanu ja hea sideme kui ka ühendustee loomise võimalusi vahipostidega.

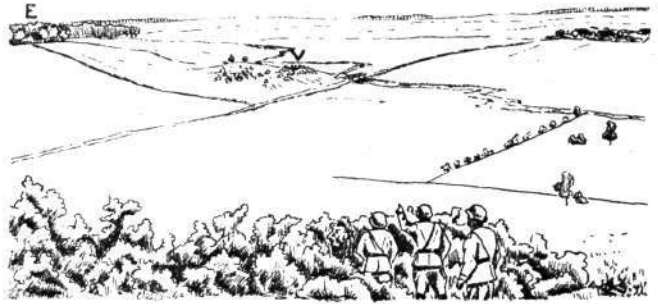
Joon. 4. Vahiposti kohale asetamisel eelposti pealik näitab, missuguses suunas asub vaenlane, ja annab vahipostile vaatluse löigu (sektori)

Joon. 5. PUNKTID, millele vahipostil tuleb erilist tähelepanu juhtida, näit. A — võsastik, B — tuuleveski, D — sild jne., kust vastane võib ilmuda või tulla läbi. Pealik määrab ka kaugused nende esemeteni

3. Hobuhoidurite asukoha — julgestuse ja hobuste heaolu; tuleb asetada hobused sellaselt, et nende valvaks ja kaitseks jatkaks vaid 1—2 meest. Hobused peavad olema kaitstud nii vastase vaatluse kui ka tule eest.

4. Side eel- ja vahiposti vahel — erijuhtumid.

Joon. 6. Pealik näitab naabervahipostide asukohad, äärepealseile vahipostidele aga ka naaber-eelpostide asukohad, kui need on nähtavad. E — eelpost, V — vahipost

5. Piilkonnad, kui neid saadab välja eelpost vaatluse täiendamiseks või julgustamiseks. Hoiduda regulaarsest väljasaatmisajast, mis vastasel tihti soodustab püüda piilureid lõksu. Sellest hoidumiseks vahetada ka võimalikult piilkondade liikumisteid.

6. Vastupanu organiseerimise. Tuleb üksikasjaliselt näha ette, mis teha. Korraldada sissekaevumist ja tõkete ehitamist soomusautode ja võimalikult ka motomehhaniseeritud osade vastu. Selleks lõhkuda sillad, teele veeretada ette kive ja valmistada saadaolevast materjalist igasuguseid barrikaade. Sellaste takistuste kõrvaldamiseks on vastane sunnitud soomusmasinast tulema välja, millega on saavutatud ta tulistamise võimalus.

Lõpuks eelposti pealik koostab üldise kava vastupanuks ja taandumiseks.

Iga malevlane peab teadma oma koha ja ülesande. Mehed peavad teadma peensusteni varjatud teid oma eelposti juure, et vastane ei märkaks liikumist eelpostil.

Sagedasti tuleb sideratsanike abil luua side ka naabereelpostidega teadete saamiseks ja andmiseks.

Ei tule vahetada mõlemaid vahipostil olijaid üheaegselt, vaid vahetus peab toimuma ühekaupa. See võimaldab pideva vaatluse, kuna varem kohal olija üksikasjaliselt tundes maastikku saab informeerida ja tutvustada sellega ka uustulnukat.

Joon. 7. Vahetuse toimetamisel üks vahipostil-seisja õpetab uuele vahipostile kõik tähelepanuvääriva, teine vahipostil-seisja vaatleb kuni vahetuse lõpuni

A/S. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Kinga t. 3, tel. 433-20.

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7, tel. 3-72. — Pärnu, Rüütli tän., „Endla“ majas, telef. 113.

Telegrammide aadress: „ERBO“ Tallinn, resp. Tartu, Pärnu.

Raudteepiletite eelmüük: a) kodumaale kõikidesse jaamadesse;
b) välismaale kõikidesse suurematesse linnadesse.

Esindused ja agentuur kõikidelt suurematelt Euroopa reisibüroodelt. — Ringreisipiletid turistidele. — Rahavahetus ja valuutamüük reisijale. — Välismaa passide ja viisumite muretsemine. — Laevasõidupiletid kõikidele kodumaa ja Baltimere liinidele. — Ookeani-laevade piletid Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi, Itaalia ja Ameerika liinidel kõigisse maailmajagudesse. — Kanadasse piletid Canadian Pacific Railway Co. liinile. — Õhusõidupiletid „AERO“, „DERULUFTI“ ja „LOTI“ liinidele.

Eelposti pealik teatab teatisega, mille teisel küljel tähendatud paigunemise skeem, tema väljasaatnud pealikule eelposti asukoha ja kõik, mis tehtud vaatlemiseks ja vastupanu ning kaitse teostamiseks. Tutvunud kohapeal seisukorraga, teeb ettepanekuid toidu ja moona ligitoomise viisideks ja teatab oma teistest tähelepanekuist.

Korraldused ööseks.

Öösel on kõige kardetavamad teed ja mõned selgelt eralduvad maastikujooned, mida vastane harilikult tarvitab liikumiseks. Seepärast tuleb vahiposte neis kohtades tihendada või selle võimaluse puudumisel tuua lähemale vahipostid eelpostidele.

Sageli on kasulik panna välja salaposte ja määrata vahipostide erksuse kontrollimiseks piilureid.

Tegevus kokkupõrkel vastasega.

Vastase piilkonna ilmumisel eelposti pealik läheb vahiposti juure isiklikuks orienteerumiseks ja tegutsemiseks, mille aluseks on järgmised põhimõtted:

1. Vastase väikestel piilkondadel lasta läheneda nii, et võimalduks nende vangivõtt eelposti poolt. Selle õnnestumiseks peab end aga hoolikalt varjama.

2. Vastase suurema üksuse ilmumisel sellest kohe teatada eelposti väljasaatnud pealikule ja ise tegutseda edasi varemsaadud käskude ja ülesande kohaselt.

Vastase jalaosade lähenemisel eelpost kaitseb oma seisukohta visa tulevõitlusega, avades mõjuva tuleulatuse distantsilt vastase kolonnide pihta ootamata k.-klp. tule. Lastes vaenlase rünnaku lähtealuseni jääb eelpostil veel küllalt aega hobustele istumiseks ja kiire hüppega järgmisele seisukohale asumiseks, kus kordub sama.

Vastase ratsaosade lähenemisel ja pealetungil on eelmist nõuet raskem täita. Automaattuli avatakse vastase kolonni pihta suurelt distantsilt, sundides seda hargnema, paremal juhtumil jalastuma. Vastast lasta ainult sellase distantsini, mis võimaldab eelpostil mõjuva tule ärakasutamise, ja siis taanduda kiire hüppega järgmisele seisukohale. Kiire lahtikiskumisega kaotada vastasega kontakt, mis sunnib teda peatuma, koonduma, algama uuesti luuret ja järgmisele vastupanukohale jõudes uuesti hargnema — seega aega raiskama. Seetõttu on eelposti taandumishüpped ratsavastase eest pikemad kui see on jalavastasega kohtamisel. Taandumisel automaatrely lahkub seisukohalt esimesena sadulasse asumiseks, laskurid viimastena kindlas järjekorras paari mehe kaupa.

Üldiselt on kasulik taanduda poolpõiki tiivale, et mitte takistada üksuse kaitsetegevust ja et luua endale võimalus mõjuvamaks tegutsemiseks tiivalt.

MATKAMÄRKMEID TARTUMAA KESKOSA VOOREMAASTIKUST

See põhja pool Emajõe asetsev muistne Jogentagonia (Jogentagona) „maa“ (praegune Äksi khk.) pidi olema Mõõgavendade Ordu maa vallutamisel hõredalt asustatud, sest vana Läti Hendrik märgib oma kroonikas vaid kaht tähtsamat küla või asulat, Igeteveri ja Vetpole. Selleaegset elanike arvu vähenemist mõjutas kahtlematult „maa“ geograafiline asend. Sest samal määral kui Ugala XII ja XIII sajandil olid ka Emajõest põhja pool asetsevad maa-alad Mehikoorma juurest üle tulevate pihkvalaste ja novgorodlaste röövretkede alatiseks tallermaaks. 1116. a. vallutas Novgorodi vürst Mstislav Otepää ja Emajõe-äärsed maa-alad. 1132. a. saab Novgorodi vürst Vsevolod jaanuarikuus põhja-Tartumaal Vaigas (praegune Torma khk.) eestlasilt rängasti lüüa. 1134. aastal ta vallutab Tartu, kuid suudab hoida seda oma käes vaid lühikest aega. Ja slaavi barbaaride röövretked on laastanud neid maa-alasid armutu järjekindlusega kuni 18. sajandini, millal vaid suitsevad ahervavad märkisid tsaar Peeter I raskete saapakontsade teed.

Emajõgi on territoriaalseks piiriks lõuna- (Ugala) ja põhja-Tartumaa (Jogentagonia ja Vaiga) vahel. Kuid Emajõgi on ühtlasi ka maade keeleliseks piiriks. Ja kui lõuna-Tartumaa põllumees kasutas oma sigade tõuparandusel inglise tõugu „pähra“ (täh. kult), siis põhja-Tartumaa mees piirdus vaid põhja-eestilise inglise „kuldiga“. Kui põhja-Tartumaa mehe isa kannatas noorpõlves rõugehaiguse all, siis lõuna-tartlane põdes „nõskmeid“ (täh. rõugeid). Ja kui (murraku erinevais

piirides) põhja-Tartumaa noorsugu joobus ööbiku kõlavaist trillereist maiõhtu unistavas pehmuses, siis Otepää noorsugu kuulas hardumusega „sisaski“ laksutamist. Mis aga nii põhja- kui lõuna-tartlasel oli ühine, see oli vimma vedamine mulgi vastu, mis pärit möödunud sajandi 70-daist aastaist. Sest sel ajal alustas abjakast mulk oma linamüügist saadud raha ja iseteadvusega Tartumaa vallutamisrünnakut — „Tartu Tõntside“ talude päriseks ostmisel. Ja nii on ka Äksi kihelkonna talupidajaist terve rida mulgi päritoluga.

*

See oli vist 1932. a., millal mag. geogr. E. Kant ühes avalikus ettekandes juhtis tähelepanu tõsiasjale, et meil ei osata küllaldaselt hinnata kodumaad ja selle loodusilu, tuues näitena põhja-Tartumaa vooremaastikke (piklikud, paralleelselt suunduvad seljakud ja künnised ning nende vahelised ovaalsed nõod), mille sarnaseid ei leidu üldse Euroopas. Ainult põhja-Ameerikas leiduvat voortealasid, mis oma suurejoonelises vormitaiuses ületavad meie Äksi ja Palamuse kihelkondade vooremaastikud.

Sammudes Tabivere jaamast itta pöörduvat II kl. maanteed Elistvere asunduse suunas avardub see kodumaa tüübilisema vooremaastiku ilu omapärasel veetluses. Sulavete kaastegevusel — aeglaselt taganeva mannerjääd surutise all — on tekkinud need lamedad, piklik-ümariku põhijoonega kõrgendikud. Suundudes omaaegse jääliikumise sihis kagust loodesse 2—8 km pikkuste ja 0,2—1,7 km laiuste seljakute ja künnistena nad esinevad tavaliselt salguti. Olles eraldatud

TARVITAGE

PABEROSSE

UUS KAVALER

25 tk. 20 snt.

P A L M

25 tk. 20 snt.

MIKAADO-EXTRA

25 tk. 35 snt.

AVANTI

20 tk. 40 snt.

SIGARETTE

NUUBIA 20 tk. 70 snt.

ALBION 10 tk. 25 snt.
20 tk. 50 snt.

VÄLJAVALITUD SEGUD.

PRIMA KVALITEET.

Saadi
Saadjärve mõisa härrasmaja, praegu erukolonel Kaarel Parts'i kodu

üksteisest viirukujuliste moldorgudega ja piklike, alati kagust itta suunduvate järvedega nad meenutavad õhtu laskuvas videvikus mingeid hiiglaslikke, jalutuid ürgloomi, kes on sattunud tõttavasse võidujooksu — verevärvides õhetava loojangu suunas. Sarnledes välisvormilt kord piklikele, ebareaalsete mõõtudenii paisunud pätsidele (nagu Tabivere jaamast ida pool asetsev Mäemõisa voor ja kirdes — Saadjärve voor), kord jälle määratuid haralijalgseid kilpkonni meenutades (nagu Kärkna jaamast kirde pool asetsev Sootaga voor) — need pinnareljeefi paralleelseina asetuvad kumerused on haritud eranditult põldudeks. Voorte vahelised ovaalsed moldorud moodustavad aga maastikku omapäraselt iseloomustavad viirgniidud, mis kohati üllatava ühtlusega on kaetud sookaskede tikandusega. Voorte nõlvu löikavad rööppõldude nelinurksed vöödid. Näib, nagu oleks heidetud üle selle korrapäraselt kumerduva maastiku kүүru geomeetriselt täisnurgelise mustriga moodsaais pastelltoonides vaibad.

Vooreküürud on asustatud. Talude elamud asetuvad enamikult põlluvöötidete rööbasjoones (voorte suunale aga ristloodis). Talud ise aga üksteisest eemalseisvaina moodustavad pikaks venitatud, korralikult hoonestatud ridakülad.

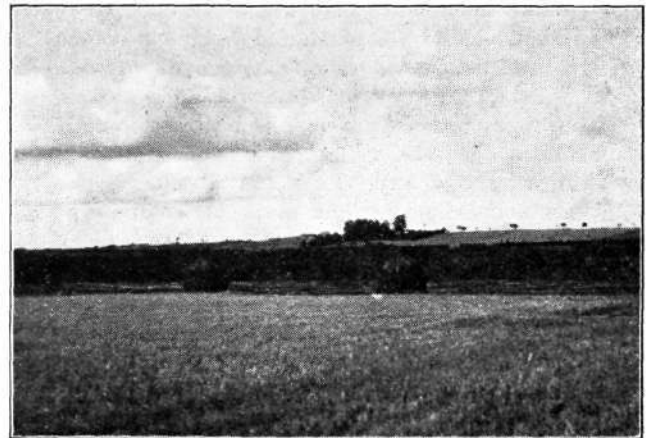
Vooremaastik — see on kagust loodesse suunduvate kõrgendike, voorenõlvu ristloodis löikavate rööppõldude ja pikaks venitatud ridakülade, madalate viirgniitude ja voori paralleelselt äärestavate piklike järvede maastik. Kui Otepää ja Haanja maastikuvormid väsitavad oma närvliku muutlikkusega, siis on vooremaastikus silmatorkav kohati otse üllatuslik korrapärasus. Seda vormide korrapärasust hingavad enestest kagust loodesse voogavate kõrgendike rahulikud nõlvad. See korrapärasus õhkub vastu rööppõldude nelinurkadelt ja ritta asetatud taludest. Seda korrapärasust hajutavad ka paralleelselt suunduvate järvede peegelpinnad ja viiruliste niitude soostunud ovaalid.

Möödudes Saadjärve keelena ahtakesest loodeotast ja Soitsjärve väljavenitatud kaelast, kus seljakud ja künnised kergivad nii tüübilises korrapärasuses — tekib mulje, nagu oleks ulgumerelt puhuv briis pannud rahulikult voogama need kunagised vedelad maastikuvormid. Vedelad vormid tardusid. Kuid pinnareljeefis jäid igaveseks püsima need mahedast briisist tekki-

nud ummiklainete voogavad vormid. Ja mingi tardunud, suurejooneline rahu väljendub selles Tartumaa keskosa vooremaastikus.

Kuid metsa on vähe selles Äksi kihelkonna idaosas. Seepärast on teretunud tee kõrvale jäävate üksiktalude viljapuuaiad, kus kirsside sügisvärvide karminiga äärestatud oraanžid kroonid eralduvad nii rõõmsalt õunapuude määrduvad rohelusest.

Siis kergib ees-vasemal Mäemõisa voore leivapätsi kumerus. Välisvormilt on see tüübilisimaid ja kõrgeimaid ümbruskonna kahekümne voore hulgas. Vooreturjal undab melankoolselt rehepeksumasin. Kasutades haruldaset vähevihmalist sügist põllumees peksab oma viimseid suvevilja jääke. Maantee pöörduv paremale, laskudes järsult mäest alla. Vasakule jääb Raigastvere järve (Praaklima ja Raigastvere voorte vahelise ängistatud) alumiiniumina läikiv pind. Metsa-salu tagant paistab Kaiavere järv. Siis jääb vasakule Elistvere mõisa viljapuuaiad, paremal käel aga kergib pargi raagus kolletus. Maantee kääneb täisnurga all paremale. Endise mõisa hooned on laostunud. Asunike hooned aga kõnelevad edasipüüdvast korralikusest. Vasakul valendab pruunileheliste tammede allee palistusel soostunud kallastega Elistvere (Kuru) järv. Paremal künnab elatanud asunik kaerakõrt. Kõnetan teda. Mees on üpris pahane kohalikule, endise mõisa toapoiisi pojast riigikogu liikmele, kes ei hoolivat küllaldaselt nende kohapealseist huvidest. Edasises jutukäigus ta aga juba kurdab, miks neil ei leiduvat ainustki „kirjanikku“, kes kirjutaks nende isikuist maalehtedes, nagu kirjutatakse naaberkihelkonna mees-test. See vanaldane asunik jääb kauaks meele. Sest selle jutukäigu lõpus väljendus kujukalt see tänapäevale omane ennast näidata tahtmine, mida psühhoanalüütikud nimetavad sotsiaalse orjuse sümptomiks. Kümme-kilomeetrit on jäänud seljataha. Paremal paistab voorekumeruste vahelt Soitsjärve kolmnurkne löik. Äksi kiriku sale torn näib kerkivat otse künnise turjalt. Vasakul Elistvere järve piklik ovaal. Tee hoidub üha kagusse ja kõrgendikul sööva hobuse siluett löikab teravana taevaeledust. Looma jalad sulavad kaheks kõikeühtlustavas kauguses ja alalakumardanud kael näib kolmanda jalana. Mingi fan-

Mäemõisa voor

tastilise, kolmejalgse elukana paistab hobuse siluett eemalt vaadatuna. Vahepeal on jäänud seljataha Juula asundus ja ees kergib looklevas kumeruses Saadjärve linnamäe turi. See on 35 m üle ümbritseva lohu kerkiv kuppelmägi, mitte inimeste kätevaeva kunstlik moodustus, nagu on seda peagu eranditult loode-Eesti ja Saaremaa maalinnad. Mäe otsas asetseb lohus muruplats, nn. „Kalevipoja süng“. Ült avanev voo maastiku panoraam on meelejääv. Põhjajataevakaarel paistab Soitsjärvi laiavalgunud sulatinalombina. Saadjärve voo kergib laisalt järvest vasakul. Paremat kallast piirab voo küür talumajade terashallide katuste rühmaga. Siis — voo nõlvade vahele pigistatud Raigastvere järv, palistatud lõunast kaskede kolletusest, ja muutliku pilvituse all — ultramariinselt läikiv Elistvere järv. Läänes lõpeb Saadjärve voo 40,2 m üle järvepinna ulatuva metsastunud Kiigemäega. Otsekui tardunud tulesambad tõusevad koltunud kased kuuskede tumerohelise müüri vahelt. Maarja-Magdaleena kiriku torn kergib kauguses. Voorte vaheline nõgu on tikitud kääbuskaskede kuhilaist. Nagu impressionisti pintslist laikhaaval pruunrohekale lõuendile kantud koldsed värvilaigud nad näivad ült alla vaadatuna. Maantee suundub läände ja tõuseb mäkke. Ja võib-olla samast mäekühmast, mille nõlvalt kergib teravalõikeliselt tumeroheline kuusetukk, valgusid omal ajal laiali kõikelaastavate rohutirtsuparvedena Novgorodi vürsti Mstislavi röövsõdurite jõugud või Ivan Julma verejanulised salgad, et hävitada oma teelt kõik elav ja liikuv, ülejäänud osa aga jätta seljataha suitseva rusuhunnikuna. Juba paistab eemalt Saadjärve park. Järve kaldalt tõuseb teravanurgelise püramiidina nn. Kalevipoja lingukivi. Ees kergib valgena ja puhtana Kukulinna mõis. 1222. aastal ristiti selle ilusa, 6,5 km pikkuse järve kaldal 300 paganat, vana Läti-Hendriku enese otsekohesel kaastegevusel. Nii jutustavad vana kroonika koltunud leheküljed. Nüüd aga kergivad järve vastaskaldalt hästihoonestatud Põltsamaa küla talud ja asjahuviline matkur ei või aimatagi, kas toimus see mõökadega spaleeritud ristimisteremoonia kusagil siinpool või koguni järve loodeotsas, kus kolm poolsaart on peagu eraldanud nn. Voldijärve Saadjärve kaguosast. Kukulinna mõis jääb seljataha. Tee käändub kagust loodesse. Ees paistab hoolitsetud ümbrusega Äksi kirik, kus tänuolik kihelkond on jäädvustanud langenud vabadussõjalastele mälestuse nägusa monumendi pronksõduri kujus. Sama kirikumõisa kõrgendikult aga pommitas vaenlase kahuripatarei meie soomusronge 13. jaan. külmkõledal ööl 1919. a., et pidurdada viimaste võidukat rünnakuhoogu enne Tartu vallutamist.

Veel kolmekilomeetriline matk ja Voldi pargi raagus vahtrad ja lehti poetavad pärnad sirguvad nukralt vastu sügistaeva kahvatust. Endise mõisa põldudele on aga kerkinud eluvõimas asundus. Ainult maakivist veski tõmp koonus püsib niisama liikumatuna mõisa hooneist põhja pool nagu sel saatuslikul 13. jaan. ööl, millal soomusrongide diviisi ülem kapten Parts ühes alamkapten Ratassepaga ründas 7 mehega kõrgendikult seisvat Voldi mõisat, et toetada taganhoobiga mõisa vallutamiseks väljaläinud dessanti. Voldit (praegune

Tabivere jaam) loeti sel ajal Tartu võtmeks. Seda võiti hoidis aga pihus „Viljandi E. kommunistlik kütipolk“ ühes Vene punaväe osadega — kogusummas 500 tääki. Nüüd tundub otse legendaarsena, et kaks sangarlikku ohvitseri vaid seitsme mehega sõandasid rünnata sel pilvisel täiskuu-ööl kõrgendikult seisvat hästikaitstud positsiooni. Raudtee ja mõisa vahel on veel praeguseni näha saviaukude asemel, kus kangelaste grupp otsis kaitset vaenlaste kuulipilduja tule eest. Siis aga söötsid mehed surmapõlglikule rünnakule vastu mäge. Kapten Partsi püssiraud muutus kleepuvaks haavatud käest valguvast verest. Aga hoolimata sellest löödi 7 mehega põgenema vaenlaste rood. Mulle näidatakse 8—9 m pikkust kollaselehelise vahtravõsaga umbe kasvanud kraaviotsa Voldi viljapuuai lõunaotsas (Tartu-Tallinna postmaantee ääres), kust meie kangelaste grupp asus viimsele, ennastsalgavale rünnakule „Eestimaa, mu isamaa“ lauluga. Ja nii muutus teostamatu võimalikuks, unenäoliselt uskumatu ettevõtte — eluliseks tööks. Mitmekümnekordse ülevõimuga vaenlase pelgurlik „sdajomsä“ kviteeris sangarite hulljulge ettevõtte õnnestumist. Tartu võiti oli vallutatud ja Eesti vabadussõja ajalugu oli jälle uue sangarite võrra rikkam. Dessant aga tormas samal ajal mõisa põhja poolt. Nüüd on meie soomusrongide silmapaistvaim sõjasangar kolonel Parts juba aastate eest vahetanud mõõga adra käsipuu vastu, asudes oma asundustalu pidamisele Voldi mõisa südames. Ja samal Voldi mõisa põllul, kus voolas Eesti soomusrongide suurima sõduri veri 13. jaan. pilvisel täiskuu-ööl 1919. aastal — toonane sõjasangar mõtleb nüüd väsitavalt vaevavaid mõtteid rentniku poolt laostatud talumajapidamise korrastamisest.

Vooremaastiku lähema ümbruskonna vaatamisväärsimaks mineviku mälestuseks on Kärkna jaamast umbes nelja kilomeetri kaugusel läänes asetsevad „Valkena“ kloostrivaremed. See Tsistertsiumi Ordu klooster on asutatud Tartu esimese piiskopi Hermannil poolt Emajõe pahemal kaldal, Amme jõe suubumiskohal, „kahe penikoorma“ kaugusel Tartust. Kuuludes suurimate teadaolevate vesilinnuste hulka kodumaa ta on piiratud kolmest küljest jõesängist ja vaid lõunaküljest vallikraavist. Vaadeldes neid enam kui kahe ja poole meetri paksusi kloostrilise seisehituse piirava müüri jäänuseid tuleb ütelda, et Ivan Julma sõjavägede hävitustöö 1558. a. on olnud laastavalt põhjalik. Sest vaid paari meetri kõrgune rohukamarasse kasvanud vall märgib selle omaaegse kirikliku ja majandusliku võimukeskuse olemasolu (kuulusid ju sellele kloostrile suured maa-alad Järvamaal, Virumaal ja isegi Alutaguses). Kahe nurgatorni risuhunnikust asemel on aga veel selgesti nähtavad. Varemete nõlvad on palistatud tihedasti kasvavaist leppadest. Raagus pihlakate tsinnooberpunased marjakobarad ripuvad tardunult. Ja miski selles tinahallis sügispäevas ei vihja enam sellele, et juba 13-dal sajandil töötas siinse kloostrilise juures kool, kus munkade juhatusel talutati selleaegsele hariduslättele võib-olla isegi mõni Eesti noormees.

Juhan Viigant.

Õppustelt

*Pealik: Mis, korral, te seal puu otsas koonutate?
Malevlased: Jaopealik käskis olla, sest tahtis
veidi varjus puhata.*

DUNLOP

AUTO- JA JALGRATTA- KUMMID

M Ü Ü G I L

TALLINNAS, PÕHJA PST. 21
ESTONIA PST. 27

MUJAL KÕIGIS
MEIE KONTORITES

J. PUHK & POJAD

Jalanõud?

— endastki mõista

UNION

„UNION“i nahast valmistatud „UNION“ jalanõud ei tunne võistlejat, sest „UNION“ jalanõude tallanahk on hea ja sile ning pind otse kütkestavalt ilus. Seepärast lastakse „UNION“ kingi müügile värvimata tallaga, et ostja võiks isiklikult veenduda naha puhtuses ja kõrges kvaliteedis.

VABRIK
ASUT.
1877

ETA

U. K.
EESTI RAHVAPANK

TALLINNAS, S. KARJA 19

TELEFON 425-55.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

nii liikmetega kui ka võõrastega, muude seas ostab ja müüb välisraha ja igasuguseid kindlaprotsendilisi vääripabereid.

JUHATUS.

A. TÕNISSON & Ko.

TALLINN, RÜÜTLITÄN. 28/30. TEL. 452-60, 430-25

**VESIVARUSTUS,
KESKUTE,
PUMBAD JA MASINAD.**

*LAOS PEALE ERIALATARVETE I.
INGLISE TSINGITUD PLEKKI, VASK-
PLEKKI, -LATTE, -TORUSID, MUT-
TERPOLTE, MUTREID, KRUVISID,
PLIIDIRAUDU, RESTE, SIIBREID,
PRAEAHJE, AHJUUKSI JNE.*

OMA TÖÖKOJAD.

OSAKONNAD:

TARTUS, ALEKSANDRI 1, „AKRA“.
PÄRNUS, VILMSI TÄN. 6, E. ELLER.

„MAALEHT“

*on kõige kohasem ja odavam maa-
rahva ajaleht.*

Peatoimetaja *Jakob Loosalu.*

„MAALEHE“ tellijaile paljud soodustused.

„MAALEHT“ ilmub 3 korda nädalas ja mak-
sab tellides 50 senti kuus. Tellimisi võta-
vad vastu kõik postiasutused ja „Maalehe“
esindajad.

„MAALEHT“ on kõige loetavam leht maal.

Toimetus ja talitus

TALLINNAS, RATASKAEVU 9.

„UUDISLEHT“

on ajaleht kõigile.

„UUDISLEHES“ leiate alati kõige täieliku-
maid kirjeldusi tähtsamate sündmuste kohta.

„UUDISLEHT“ ilmub 5 korda nädalas ja
maksab tellides 105 senti kuus, 3 kuu peale
3 krooni.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.

Toimetus ja talitus

TALLINNAS, RATASKAEVU 9.

„ROMAAN“

*on parimaid, soliidsemaid ja kauni-
maid illustreeritud perekonnaajakirju.*

„ROMAAN“ ilmub nüüd uuendatud kujul ja
korrapäraselt 2 korda kuus.

Sisus häid jutte, romaane, reisikirjeldusi,
populaarteaduslikke artikleid, kirjutusi täht-
samatest inimestest, vesteid, auhinnalisi mõis-
tatusi, moenurk ja muud huvitavat.

Tellides maksab „Romaan“ 50 senti kuus.
Tellimisi võtavad vastu postiasutused.

Toimetus ja talitus

TALLINNAS, RATASKAEVU 9.

„JUTULEHT“

*100b põnevaid jutte, romaane, vesteid
ja mõistatusi.*

„JUTULEHT“ ilmub kord nädalas ja maksab
tellides 45 senti kuus, „Maalehe“ tellijaile
25 senti kuus.

Tellimisi võtavad vastu postiasutused.

Toimetus ja talitus

TALLINNAS, RATASKAEVU 9.

Kuldauraha Pariisi näitusel.

PIIRITUSEPUHASTAMISE VABRIKUTE O.-Ü.

(ROSEN & Co.)

„TALLINNA

VIINAVABRIK“

ühes parfümeeria- ja kosmeetika-osakonnaga.

Napsid, liköörid, konjakid.

Tallinn, Merepuiestee 15

Tel. 304-26.

EESTI ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS-KESKSELTS

T A L L I N N,
SUUR KARJA TÄN. 19.
KÕNETRAAT 426-83.

VASTASTIKUSTE KINDLUSTUSSELTIDE NÕUANDE JA
EDASIKINDLUSTUSTE KESKKOHT JA REVISJONILIIT

Tänavune loomasööda puudus lööb laineid.

UNDIVERE laadal oli lärmi hirmsasti...

Mehed ja naised olid koos rühmade kaupa ja arutasid, targutasid ning vaidlesid isekeskis.

— Küllap nad vist otsisid presidendi kandidaati, arvab mõni, — või võtsid kõvasti viina, arvab teine.

Kuid eksivad mõlemad!

Põllutöökoda oli tänavu kuulutanud sõja loomasööda puudusele ja otsustanud soovitada igale põllumehele panna pearõhku rohumaade harimisele ja väetamisele. Nüüd arutasid Undivere laadalised, kui palju külida maha kaalit ja fosforit, ning kust neid väetisi osta odavamalt. Esimeses küsimuses jõuti ühisele otsusele ja nimelt: korraliku saagi saamiseks otsustati külida põlluheinale, niidule ja karjamaale:

1—1 ¹ / ₂ kotti kaalit ja	} hektaari kohta.
2—3 „ segafosfaati	

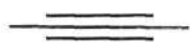
Nii oli põllumeestele soovitanud ka kohalik agronoom.

Seega olid undiverelased tänavu esimesed, kes otsekohe laadal lahendasid tuleviku peale ära valusa loomasööda puuduse küsimuse.

Lääne-Eesti Ühispank

Märjamaal

oma majas, telefon 32

Toimetab kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal

METALLITÖÖSTUS

A/S.

«**ILMARINE**»

(end. F. Wiegand) asut. 1859. a.

TALLINNAS

RANNAVÄRAVA PUIESTEE 21

TELEF. 426-40

A/S.
„EXTRAKTOR“

TELLISKIVI 21
TELEF. 435-75.

Igasugu seemneid
kõrges väärtuses
s o o v i t a b :

Eesti
Seemnevilja Ühisus

Valli 6.

Telef. 426-36.

**RIIGI
TRÜKIKODA**

trükib

osatähti
aktsiaid
ja loteriipileteid

Jahimehed

Head VENE püssirohtu,
padruneid ja püssimoona,
BELGIA j. t. revolvreid
s o o v i t a v a d

LOUN & SCHITIKOV

TALLINN, NIGULISTE T. 18. TEL. 434-37

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.

TALLINN, VENE T. 7.

Kõnetraadid:

Juhatus: . . . 463-05

MÜÜglosakond: 464-50

Arveosakond: . 465-56

Tehased ja kaevandus: Kiviõli jaam
Kõnetraat: Sonda 15

SAADUSED:

Kõrgeväärtuseline kütteõli — tööstuslike, kesk-kütete- jne. seadete kütteks.

Imbutusõli — puukonstruktsioonide imbutamiseks.

„Fenolaat“ ja „Carbestoleum“ — puuosade kaitsmiseks mädanemise eest, pealekandmise teel.

Viljapuu karbolineum „Estoleum“ — viljapuude kahjurite hävitamiseks pritsimise teel — kevadel.

Katusetõrv — esmajärguline aine papp- ja muude katuste tõrvamiseks. Kvaliteedit vastab parimale kivisõetõrvale.

Mootornafta — hõõgpea-, pooldiisel- ja diiselmootorite kütteks.

Avio- ja autobensiin „Estolin“ — kõrge kvaliteediga segamata kodumaa bensiin lennukelle, autodele, mootorrattaile jne.

Tarvitage ja nõudke kõikjalt EESTI KIVIÕLI A.-Ü. saadusi.

AKTSIA-SELTS

„VILJANDI LINAVABRIK“

Viljandis, Lossi t. 41.

Telefon nr. 18.

Posti jooksev arve nr. 2178.

SOOVITAB VABRIKU LAOST:

Mitmesuguses jämeduses linast ja takust lõnga, niiti ja sidumisnööri. Pleekimata ja pleegitud laudlina-, käteräti-, särgi- ja voodillinarilet. Linast ja takust käsitöö-, püksi-, madratsi-, koti- ja džuurilet. Imbutatud ja imbutamata valmis presente ja presendirilet. Puuvillase lõimega pesurilet. Moodsaid voodi päevatekke. Riidest masinarihmu. Viljakotte. Puuvillast vokinööri j. n. e.

Soovijaile valmistatakse nende oma linadest ja takkudest iga-sugust lõnga ja riiet alandatud hindadega.

Põllupidajaile parim linamüügikoht.

Austusega

VABRIKU JUHATUS.

Nõudke

tuntud headuses

R. KLAUSSON'I

monpasjee- ja šokolaad-

**kompvekke
šokolaadi
biskviiti**

Müügil üle maa
kõikides koloniaalkauplustes.

Vabrik asub TALLINNAS, JAHU T. 5. Tel. 441-15

Tõsine eestlane

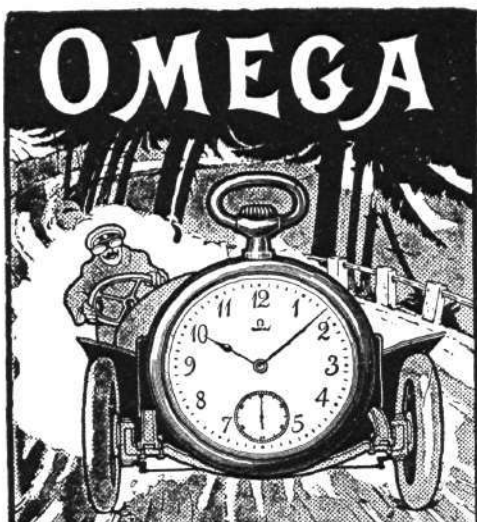
suitsetab
paberosse

25 tk. — 35 senti

**Aeg
on
raha!**

Kui teil on
aeg kallis,
siis ostke
endale
õieti
käivad

OMEGA UURID

Soovitame ka omast rikkalikust laost
teiste kuulsamate firmade uurisid,
peale selle suures valikus mitmesu-
guseid **briljant-, kuld-, hõbe- ja kris-
tallasju** mõõdukate hindadega.

O.-Ü. I. RUBIN, ASUTATUD 1880. A.
VIRU TÄN. 17.

Merekaitse liidu
vormiriiet

mitmesugustes seltsides

saadaval

INGLIS MAGASIN H. GUTKIN

Viru 4.

Tel. 436-46.

Müük orderitega soodustatud.

KREENHOLMI
PUUVILLASAADUSTE MANUFAKTUURI

ASUTATUD 1857. A. **OSAÜHISUS** ASUTATUD 1857. A.

VÄRTNAID — 500.000.

Telgi — 4.000

VABRIKUD KREENHOLMIS, NARVA LÄHEDAL

JUHATUS: TALLINNAS, PIKK T. 68, TEL. 426-63

MÜÜGIKOHT: KAUBANDUS A.-S. „KREENBALT“,

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 13, TELEFON 425-14

MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse
väljaandel ilmuvad:

„PÄEVALEHT“

kui rahvuslik, vabameelne, kodanlik, erakonda-
dest rippumatu, poliitiliselt erapooletu iga päev
ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõju-
vam ajaleht Eestis. „PÄEVALEHT“ võib tellida
kõigis kodumaa postiasutustes ja esindajait
linnades ja maal.

„LASTE RÕÕM“

on ainuke iseseisev lasteajakiri Eestis.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

GRAAFIKATÖÖSTUS

Tallinnas, Pikk tän. 2, oma majas, telef. 437-08,
valmistab kõige kiiremalt, odavamalt ja
maitserikkamalt igasuguseid aktsidents-,
raamatu-, kivi-, offset- ja rotatsioontrükitöid,
klišeid ja raamatuköitmistöid — — — Kõige
soodsam tellimiskoht trükitööde tarvitajale.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALILADU

Suur Karja tänav nr. 23 ja Pikk tänav nr. 2
on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Ees-
tis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja
hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja
korralik.

Telefonid:

„Pvl.“ ja „Laste Rõõmu“ talitused 433-11 ja 433-54.
Raamatukauplused 446-11 ja 434-94.